

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Monika Kováčová

Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu České republiky*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 29. srpna 2019

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, JUDr. Maximu Tomoszkovi, Ph.D., za veškerou pomoc, trpělivost a ochotu.

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	6
1 Pojem důstojnosti v historické perspektivě z pohledu práva	8
1.1 Současné zakotvení lidské důstojnosti v právním řádu České republiky	9
2 Teoretické přístupy k lidské důstojnosti	12
3 Lidská důstojnost v ústavním právu České republiky	16
3.1 Lidská důstojnost jako zdroj lidských práv	16
3.2 Lidská důstojnost jako ústavní hodnota	17
3.3 Lidská důstojnost jako samostatné lidské právo	20
3.4 Shrnutí	22
4 Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu	24
4.1 Lidská důstojnost a způsobilost mít práva	24
4.2 Lidská důstojnost a právo na život	27
4.3 Lidská důstojnost a nedotknutelnost osoby	31
4.4 Lidská důstojnost a zákaz mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu	33
4.5 Lidská důstojnost a ochrana cti a dobré pověsti	37
4.6 Lidská důstojnost a svoboda projevu	40
4.7 Shrnutí	43
5 Lidská důstojnost a ESLP	45
Závěr	48
Seznam použitých zdrojů	51
Abstrakt	55
Abstract	55
Klíčová slova	56
Keywords	56

Seznam použitých zkratk

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
Listina	Listina základních práv a svobod, republikována usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod
OSN	Organizace spojených národů
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12, 13 a 16
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

„V říší účelů má vše buď nějakou cenu, nebo důstojnost. Namísto toho, co má cenu, lze klást i něco jiného jako ekvivalent, ale co naproti tomu je povzneseno nad jakoukoli cenu, a co proto nepřipouští žádný ekvivalent, má důstojnost.“¹

Pojem „lidská důstojnost“ je jeden z těch, na který se aktuálně upírá velká pozornost. Objevuje se v mezinárodních dokumentech, ústavních zákonech, v podústavních právních předpisech a v rozhodnutích soudu. Věnují se jí české i zahraniční monografie, právní i neprávní texty, odborné polemiky a vědecké práce. Lidská důstojnost se v naší společnosti hlásí čím dál tím víc o slovo, jak na teoretické, tak na praktické rovině. Na poli práva se však stále jedná o neurčité slovní spojení, jehož přesnějšího vymezení se nám nedostává.

Ottův slovník naučný definuje důstojnost následovně: *„Důstojnost jest tolik, jako zasloužilost, hodnost, cena osobní, vážnost (v chování), ve smyslu konkrétním i úřad čestný [...]“²* Jedná se o obecné vymezení tohoto pojmu.

Definici důstojnosti jako ústavního pojmu poté přináší Encyklopedie ústavního práva, která říká: *„Lidská důstojnost je pojem, který je v platné právní úpravě určitým obecným pojmem vyjadřujícím hodnotu chráněnou zejména Listinou, řadou mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, občanským a trestním zákonem, a to jako součást komplexnější integrity fyzické osoby. [...] Lidská důstojnost je pak nedělitelně svázána s pojetím rovnosti člověka jako všeobecným interpretačním principem s výraznou antidiskriminační povahou. [...] Obecně představuje důstojnost člověka právní ochranu před zacházením snižujícím důstojnost člověka jako lidské bytosti, resp. vůbec ochranu před uváděním do stavu nedůstojného člověka.“³* Nelze si nevšimnout, že definice z právního pohledu se s pojmem důstojnosti ve výsledku vůbec nevyořádává, říká pouze, že se jedná o jakýsi obecný pojem.

Definovat lidskou důstojnost by však mohlo zabrat celoživotní práci. Filozofové, právníci, historici a odborníci na lidská práva se snaží prozkoumávat rozsah a hloubku tohoto pojmu již nějaký čas z jejího teoretického hlediska i historických souvislostí. Toto zdánlivě jednoduché slovní spojení tak nabízí obrovský prostor pro to stát se předmětem výzkumné činnosti.

Cílem mé práce je prozkoumání pojmu lidské důstojnosti, a to jak z hlediska obecného přístupu k němu, tak z hlediska jeho promítnutí v lidských právech na ústavní úrovni v České republice. Práce má představit základní vymezení lidské důstojnosti v naší společnosti

¹ KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Nakladatelství Svoboda Praha, 1976, s. 83.

² Ottův slovník naučný: *ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*. Díl 8, *Dřevěné stavby-Falšování*. Praha: Paseka, 1997, s. 229.

³ MATEJKA, Ján. In KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, 2007, s. 144 – 145.

a zaměřit se na to, jak se s ní pracuje při tvorbě judikatury Ústavního soudu. Cílem této práce však není snaha o podrobný výklad či historický exkurz včleňování do naší společnosti.

Práce je systematicky členěna do pěti kapitol, které na sebe navazují. V první kapitole představuji pojem lidské důstojnosti v historické perspektivě z pohledu práva a v pár odstavcích demonstрую její důležitost v historii, která končí současností. Navazují také aktuálním zakotvením lidské důstojnosti na národní úrovni.

V druhé kapitole prezentuji teoretické přístupy k lidské důstojnosti. Zde se odkazuji na zahraniční odborné texty a rozlišuji, jak různí autoři s lidskou důstojností pracují. Je vidět, že tomuto pojmu je v teorii věnována značná pozornost, stále ale není možné dobrat se konsensu v tom, co si pod lidskou důstojností představit. Ba naopak se jí dostává většího a většího rozlišování a rozšiřování jejího obsahu. V závěru této kapitoly pak jednotlivé přístupy generalizují pod tři obecněji vymezené.

S těmito třemi přístupy dále pracuji v kapitole třetí a předkládám judikaturu Ústavního soudu, která je propojuje s rozhodovací činností Ústavního soudu. Již v této kapitole však narážím na skutečnost, že teorie není ideálně přenesena do praxe a dochází k propojování jednotlivých přístupů. Tento fakt způsobuje, že s lidskou důstojností není v praxi nakládáno konzistentně a dochází k nejasnostem v jejím výkladu.

Ve čtvrté kapitole se konkrétněji zabývám některými právy, se kterými se lidská důstojnost pojí a kde ji Ústavní soud využil k argumentaci. Ke každému z práv přiřazuji rozhodnutí Ústavního soudu, která se daným právem zabývají v kontextu lidské důstojnosti. Tam, kde je to možné, také stručně představuji, jak s těmito právy pracuje ESLP ve své judikatuře.

V páté kapitole se stručně věnuji otázce lidské důstojnosti u ESLP.

Dosavadní literatura k lidské důstojnosti je hojná, odehrává se však čistě na teoretické rovině. Proto jsem se v práci obrátila hlouběji do judikatury Ústavního soudu a zjišťuji, jak je tomu v praxi. Na národní úrovni se mi takovou analýzu nepodařilo dohledat, proto očekávám, že práce přinese nové poznatky a představí rozhodovací praxi Ústavního soudu komplexněji, než pouhou citací některých rozhodnutí.

V závěru práce shrnuji nabyté poznatky a představuji, k čemu jsem na základě analýzy judikatury došla. Vzhledem k objemnosti pojmu lidské důstojnosti také poukazuji na potřebu další práce s tímto pojmem a předestírám tak téma pro další výzkum.

1 Pojem důstojnosti v historické perspektivě z pohledu práva

Jako všechny právní pojmy, i pojem lidské důstojnosti se do právních textů začlenil až po dlouhém historickém a společenském vývoji. Ten začal již v římských dobách, kde důstojnost neboli *dignitas hominis* zásadně představovala určitý společenský status či pověst. Tento přístup vycházel z toho, že pocta a respekt mají být přiznány tomu, kdo je toho hoden z důvodu svého postavení. Společenskou vážnost si musel každý vydobýt. Pojem důstojnosti nebyl vázán na člověka, ale na stát a jeho instituce samotné. Takový koncept byl dlouhou dobu zahrnut v některých právních systémech v kontextu soukromého práva jako základ pro ochranu důstojnosti ve smyslu statutu, reputace a privilegií.⁴

Širší a odlišné pojetí se poté objevilo v textech Cicera,⁵ kde se důstojnost vázala více k samotné lidské bytosti jako takové, nezávisle na nějakém dalším zvláštním postavení či zásluhách. Měla to být právě důstojnost, co odlišovalo člověka od zvířat.⁶

Historický vývoj poté pokračoval přes křesťanské myslitele, zejména T. Akvinského,⁷ a dále renesančním obdobím, kde se k důstojnosti vyjadřuje zejména P. della Mirandola.⁸ Na něj později navazal I. Kant,⁹ který se pokusil myšlenku důstojnosti jako přirozené vlastnosti člověka definitivně očistit od teologických argumentů a namísto nich vystavěl teorii založenou čistě na analýze přirozených vlastností člověka.¹⁰

Významnou roli ve vývoji tohoto pojmu sehrála také francouzská revoluce a vydání Deklarace práv člověka a občana, která rozšiřuje důstojnost na všechny občany. Vznikl zde třetí přístup k lidské důstojnosti, kde se poukazuje na souvislost mezi důstojností a sociálními podmínkami, tedy že důstojnost je závislá na vnějších podmínkách života.^{11,12}

Do právního povědomí tento pojem více vstoupil až koncem první poloviny dvacátého století. V roce 1945 byl zahrnut do preambule Charty OSN, přijatou Valným shromážděním OSN,

⁴ McCRUDDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *The European Journal of International Law*, 2008, roč. 19, č. 4, s. 657.

⁵ První zmínky se objevují v díle *De Officiis*, podrobnější definice poté v díle *De Inventione*. Viz SHERSHOW, Scott Cutler. *Deconstructing Dignity: A Critique of the Right-to-Die Debate*. Chicago: The University of Chicago Press, 2014, s. 54.

⁶ BARKER, Camilla. *Dignity in International Human Rights Law*. South Carolina: CreateSpace, 2011, s. 24.

⁷ Ačkoliv nenalezneme konkrétní dílo, kde by myšlenku lidské důstojnosti systematicky rozpracoval, vyvozuje se tato skutečnost z jeho četných vyjádření k této otázce.

⁸ Mirandolovo dílo *Oratio de dignitate hominis* je považováno za jedno z nejvýznamnějších.

⁹ Pojem lidské důstojnosti se objevuje primárně v díle *Die Metaphysik der Sitten* jako součást jeho morální filosofie.

¹⁰ HORÁK, Filip. Lidská důstojnost v ústavním právu: legitimní argument nebo axiom? *Jurisprudence*, 2017, č. 4, s. 4.

¹¹ McCRUDDEN, Christopher, op. cit., s. 660.

¹² K podrobnějšímu výkladu pojmu důstojnost viz MOROZOVÁ, Helena. Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. In VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin (eds). *Weyriv den právní teorie*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 16 – 23.

kteřá řiká: „*My, lid Spojených národů, jsouce odhodláni ... prohlásit znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti ...*“ Z Charty OSN vycházelo také zahrnutí tohoto termínu do Všeobecné deklarace lidských práv, která byla přijata v roce 1948 Valným shromážděním OSN a včlenila pojem lidské důstojnosti na několika místech. Primárně se jedná o preambuli, která uvádí, že „*uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezřizitelných práv všech členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,*“ a dále „*že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti...*“ Toto rozvíjí článek 1, který říká: „*Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovní v důstojnosti i právech. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.*“ Ve specifitějším postavení je důstojnost uvedena také v článku 22 a článku 23, kde je již lidská důstojnost spojena s hospodářskými, sociálními a kulturními právy a právem na práci. Oba výše uvedené dokumenty tvoří univerzální kodex na poli ochrany lidských práv.

Z dalších mezinárodních lidskoprávních dokumentů se tento pojem objevil například v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech, který byl přijat v roce 1966, a dále v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, taktéž z roku 1966. Vlivem těchto univerzálních dokumentů se pojem lidské důstojnosti začleňoval také do dalších mezinárodních dokumentů. Za zmínku stojí například Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984, Úmluva o právech dítěte z roku 1989, nebo Úmluva o lidských právech a biomedicině z roku 1997. V těchto dokumentech se pojem lidské důstojnosti objevuje většinou v preambuli, odkazující se na Chartu OSN.

Po vzoru mezinárodních dokumentů se pojem lidské důstojnosti začlenil i do naší vnitrostátní právní úpravy, což se pojí s obdobím demokratizace státu po roce 1989. Do této doby se v našem ústavním systému s lidskou důstojností explicitně nesetkáváme, což může být dáno politickým směřováním předchozích Ústav. Jedná se tak skutečně o novodobý fenomén, se kterým se však nyní setkáváme jak na ústavní, tak na podústavní úrovni.

1.1 Současné zakotvení lidské důstojnosti v právním řádu České republiky

Ústava lidskou důstojnost zmiňuje jako hodnotu již v preambuli („... *odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, ...*“). Je možné zde shledat jistou podobu s preambulí Charty OSN, z čehož lze usuzovat, že na lidskou důstojnost je pohlíženo jako na nedotknutelnou hodnotu, která je zdrojem práv a svobod občana.

Za hlavní zdroj normativního zakotvení lidské důstojnosti v našem právním řádu lze poté považovat Listinu, která vychází ze Všeobecné deklarace lidských práv a dalších mezinárodních

lidskoprávních dokumentů. Lidská důstojnost je zde zmiňována na několika místech, a to v odlišných souvislostech. Stručně je možno uvést, že je uvedena v čl. 1 Listiny, který stanoví, že „*lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.*“ Důstojnost díky tomuto článku získává postavení jakožto základní výkladové východisko celé Listiny a klíčová hodnota, na které je Listina vystavěna.¹³ Důstojnost je dále výslovně uvedena v čl. 10 odst. 1 Listiny, který říká, že „*každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“ Zde důstojnost vidíme uvedenu jako subjektivní právo jedince, které je Listinou chráněno.

Na podústavní rovině se se zakotvením lidské důstojnosti setkáváme jak v právu občanském, tak v právu trestním. Základem pro občanskoprávní hledisko je právě čl. 10 odst. 1 Listiny a konkrétně se jedná zejména o § 3 a § 81 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „OZ“. V ustanovení § 3 OZ zákonodárce zaznamenal zejména základní zásady soukromého práva a říká, že „*soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým*“ a také, že „*každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí.*“¹⁴ Dále je poté důstojnost uvedena v ustanovení § 81 OZ, který se vyjadřuje k osobnosti člověka a uvádí, že „*chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv, ochrany požívají zejména život a důstojnost člověka.*“¹⁵ Zmínky nalezneme také v dalších ustanoveních i v dalších občanskoprávních předpisech.

Druhou významnou podústavní rovinou zakotvení lidské důstojnosti je rovina trestního práva. Ačkoliv v Listině nenalezneme přímý odkaz, můžeme projevy v této oblasti dovodit z jiných ustanovení Listiny, a to zejména z čl. 7 odst. 2 Listiny, který uvádí, že „*nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.*“ Takové zásahy jsou nepřipustné absolutně a bezvýjimečně, jelikož jsou neslučitelné se samotnou podstatou lidské důstojnosti. Nedotknutelnost osoby je v této interpretaci konkretizací obecného principu ochrany lidské důstojnosti, která se zde projevuje v tělesné a duševní sféře člověka.¹⁶ Konkrétněji je poté lidská důstojnost zmiňována v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to například v souvislosti s výkonem trestních sankcí, při nichž nesmí být ponížena lidská

¹³ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 220.

¹⁴ Ustanovení § 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵ Ustanovení § 81 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 187.

důstojnost,¹⁷ nebo v souvislosti s vytyčením konkrétních skutkových podstat trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Opomíjena by neměla být ani sociální rovina lidské důstojnosti, která má těžiště v hlavě čtvrté Listiny, jež obsahuje práva hospodářská, sociální a kulturní. Lidská důstojnost, ačkoliv zde není výslovně uvedena, je rozpoznatelná v jednotlivých ustanoveních. Zastává zde roli základní hodnoty, kdy cílem jednotlivých uvedených práv je zajištění důstojného života po stránce sociálních práv každému jedinci bez rozdílu.

¹⁷ Ustanovení § 37 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

2 Teoretické přístupy k lidské důstojnosti

Z historického exkurzu je zřejmé, že lidská důstojnost jako pojem procházela (a stále prochází) nekončícím vývojem. Z mezinárodních dokumentů je možné vyčíst alespoň důležité seskupení myšlenek, které se v jejich preambulích odráží. Zaprvé, každá lidská bytost má přirozeně lidskou důstojnost. Zadruhé, důstojnost je to, co odůvodňuje postavení základních práv jako práv člověka vlastních, jelikož se odvozují právě z důstojnosti. Zatřetí, protože všechny lidské bytosti mají důstojnost, mají tato základní práva stejná. Lidská důstojnost je některými chápána jako skála, na které je vybudována celá stavba lidských práv.¹⁸ Tato idea, jakkoliv krásná, je však dle mého názoru neudržitelná. Pojem lidské důstojnosti v důsledku času a četného začleňování do národních ústav získal zcela jiný rozměr.

I přes veškeré společenské diskuze se ani dnes neobjevuje shoda, co si pod lidskou důstojností vlastně představit. Podle některých autorů takový pojem můžeme charakterizovat jako zcela prázdný, nebo také zcela přeplněný, a právě taková vágnost je něco, co je kritiky snadno napadnutelné. Tak, jak ji nacházíme v právním pojetí, vyvolává více otázek, než jich zodpovídá.¹⁹

S. Riley ve své knize představuje tři problémy na poli právní vědy. Zaprvé upozorňuje na normativní neurčitost lidské důstojnosti, kdy se dostáváme do situace, že její normativní význam je nejistý, až protichůdný. Zadruhé vyzdvihuje její regulační nepotřebnost, protože pokud máme právní předpisy v oblasti rovnosti a zakazující ponižování, není jasné, k čemu dalšímu je lidská důstojnost zapotřebí. Zatřetí upozorňuje na její ústavní nesoudržnost, kdy upozorňuje na odlišné přístupy k jejímu využití v jednotlivých ústavách.²⁰

Aktuální diskuze se vedou zejména k pozici, funkci a obsahu pojmu lidské důstojnosti a často dochází ke kategorizaci tohoto pojmu. Pro účely této práce je potřeba se nejdříve vypořádat s obecnými přístupy k tomuto pojmu, tedy jak je lidská důstojnost vnímána v širším měřítku různých autorů.

R. D. Glensy ve svém textu představuje čtyři přístupy k lidské důstojnosti. V prvním představuje důstojnost v roli pozitivního samostatného lidského práva, jehož obsah je tvořen jak povinností do tohoto práva nezasahovat, tak povinností státu posilovat uznání a respekt k tomuto právu tím, že bude směřovat k zajištění základních životních potřeb, aby každý jednotlivec mohl žít důstojným životem. Druhý přístup staví důstojnost do role negativního

¹⁸ BEYLEVELD, Deryck, BROWNSWORD, Roger. *Human dignity in bioethics and biolaw*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 13.

¹⁹ RILEY, Stephen. *Human dignity and the law: legal and philosophical investigations*. New York: Routledge, 2017, s. 3.

²⁰ Tamtéž, s. 4 – 6.

samostatného lidského práva, které se rovná požadavku na vládu, aby se zdržel zásahů do tohoto práva. Ve třetím přístupu již nevymezuje lidskou důstojnost jako samostatné právo, ale spíše jako jakéhosi prostředníka, který se vždy váže k jinému lidskému právu, tedy vychází z přirozené vázanosti lidské důstojnosti na další práva, která jsou spojena s lidskou osobností. Ve čtvrtém, takzvaném expresivním přístupu, přistupuje k lidské důstojnosti jako k absolutní hodnotě a základnímu stavebnímu bloku, na kterém spočívá celá společnost.²¹ Autor také v závěru svého článku hodnotí všechny čtyři přístupy a možnost jejich uplatnění v právních podmínkách USA. Za nejsilnější a nejučinnější považuje první přístup, za nejvíce vyhovující aktuálnímu rámci považuje třetí přístup. Uznává také, že soudy v USA využívají lidskou důstojnost v mnoha podobách a činí tak náhodně a nepředvídatelně, což se zdá být častý problém více států.

L. M. Henry ve svém textu přichází dokonce s pěti přístupy k lidské důstojnosti. V prvním představuje důstojnost jako „institucionální status“, který vychází ze sociální hierarchie a v závislosti na ní ji může získat pouze vybraná instituce. Důstojnost zde slouží k zachování jakéhosi respektu, či lépe řečeno autority. V druhém představuje důstojnost založenou na rovnosti a vychází z univerzální lidské hodnoty, lépe řečeno z filosofických přístupů k univerzálnosti lidské důstojnosti. Důstojnost zde definuje třemi centrálními prvky, a to její univerzalitou, trvalostí (na rozdíl od institucionálního přístupu) a horizontální hodnotou. Tento přístup poté rozvíjí v ochranu jedinců před nerovným zacházením. Třetí přístup staví na svobodě a představuje důstojnost jako cestu k ochraně soukromí a autonomie, což odkazuje na historické myslitele, například již uvedeného P. della Mirandola či I. Kanta. Staví zde na respektu jak k individuální volbě, tak k jednotlivcům, právě proto, že mají schopnost volby. U tohoto přístupu také uznává možnost narušení či snížení, na rozdíl od přístupu založeném na rovnosti. Ve čtvrtém přístupu představuje důstojnost založenou na personální integritě a navrácí se k důstojnosti představené Cicerem. Cílem této důstojnosti je zejména ochrana osobnosti člověka a představuje také několik funkcí, které tento přístup přináší. A konečně za páté představuje důstojnost jako kolektivní ctnost, která řeší, jak by se členové civilizované společnosti měli chovat, aby respektovali kolektivní důstojnost celého lidstva. Odklání se zde od individuálních ctností a přistupuje k důstojnosti jako k dokonalosti celého lidského druhu. Zmiňuje zde například mučení, prostituci či slavnou kauzu házení trpaslíků ve Francii.²²

²¹ GLENSY, Rex. The Right to Dignity. *Columbia Human Rights Law Review*, 2011, s. 30 – 49, dostupné na < <http://ssrn.com/abstract=1775144>>.

²² HENRY, Leslie Meltzer. The Jurisprudence of Dignity. *University of Pennsylvania Law Review*, 2011, roč. 160, č. 1, s. 189 – 222.

Velmi zajímavým příspěvkem do této teoretické diskuze je také praktičtější článek, jehož autory jsou D. Shultziner a G. E. Carmi. Rozhodli se provést analýzu 193 členských států OSN a nalézt tak odpověď na otázku, kolik zemí používá lidskou důstojnost ve svých ústavách a jakým způsobem. Došli k závěru, že většina zemí s tímto pojmem ve svých ústavách pracuje, a to jak v podobě jakési symbolické hodnoty, což bývá vyzdvihováno v preambulích, tak v podobě již konkrétnějších pravidel, které z této hodnoty plynou a které mají být dále interpretovány. Autoři také v závěru hodnotí potenciál a nebezpečí užívání lidské důstojnosti v ústavách a soudních rozhodnutích, což považují za velmi aktuální, zejména tvrzení: „*If the term means everything, it runs the risk of meaning nothing.*“²³

A. Barak ve své knize vymezuje tři možné přístupy k lidské důstojnosti. První z nich je důstojnost jako sociální (společenská) hodnota, druhou důstojnost jako ústavní hodnota a třetí důstojnost jako ústavní právo. Důstojnost v roli sociální hodnoty odráží pozici lidské důstojnosti mezi ostatními hodnotami dané společnosti v daném čase. Ústavní hodnotu můžeme chápat jako sociální hodnotu, která byla ústavodárcem vyjádřena v ústavě státu, bude se jednat o jakési zúžení těchto hodnot. Vedle těchto dále stojí lidská důstojnost představující samostatné ústavní právo, které vychází z důstojnosti jako ústavní hodnoty, nemusí se však jednat o identické formy.²⁴ Důstojnost v pozici ústavní hodnoty je postavena do ústřední role a je autorem v tomto kontextu považována za faktor, který spojuje lidská práva do jednoho celku, což vyjadřuje třemi způsoby: zaprvé, hodnota lidské důstojnosti slouží jako normativní základ pro ústavní práva stanovená v ústavě, zadruhé, slouží jako interpretační princip pro stanovení rozsahu ústavních práv, zatřetí, hraje důležitou roli při omezování jednotlivých ústavních práv.²⁵

S otázkou omezování ústavních práv pak vyvstává také otázka, zda je lidská důstojnost právem absolutním, nebo relativním. Zde můžeme nahlédnout například do práce R. Alexyho, který prezentuje jak absolutní, tak relativní teorii. Podle absolutní teorie je garance lidské důstojnosti normou, která má za všech okolností přednost před ostatními, čímž vylučuje ospravedlnitelný zásah do lidské důstojnosti. Oproti tomu při užití relativní teorie sledujeme důstojnost jako jednu z mnoha hodnot, kterou je možné podrobit testu proporcionality.²⁶ Ve své práci se poté konstatuje, že za správnou je možné považovat pouze relativní konstrukci lidské

²³ SHULTZINER, Doron, CARMI, Guy. Human Dignity in National Constitutions: Functions, Promises and Dangers. *The American Journal of Comparative Law*, 2014, roč. 62, č. 2, s. 461 – 490.

²⁴ BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2015, s. 12 – 13.

²⁵ Tamtéž, s. 103 – 104.

²⁶ ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*, 2015, č. 11, s. 867.

důstojnosti.²⁷ Ani ohledně této otázky však mezi autory nepanuje shoda, což může být způsobeno nejasným vymezením přístupu k lidské důstojnosti.

Po analýze výše uvedených přístupů považuji za důležité se dále hlouběji zaměřit na tři obecně vymezené přístupy. První z nich je lidská důstojnost v roli zdroje lidských práv. Tento přístup můžeme nalézt například v Glensyho expresivním přístupu, kde přistupuje k lidské důstojnosti jako k absolutní hodnotě.²⁸ Dále je zde možné zařadit Barakovo pojetí důstojnosti jako ústavní hodnoty ve funkci základu pro lidská práva a částečnou interpretační pomůcku.²⁹ V neposlední řadě je zde možné zařadit důstojnost v pozici jakési symbolické hodnoty, která bývá vyzdvihována v preambulích a ke které ve své práci dospěli D. Shultziner a G. E. Carmi.³⁰

Druhý obecný přístup spatřuji v lidské důstojnosti jako objektivní ústavní hodnotě. Částečně zde zařazuji Glensyho přístup k důstojnosti jako k jakémusi prostředníkovi, který se vždy váže k jinému lidskému právu.³¹

V třetím přístupu představuji důstojnost v pozici samostatného lidského práva. Zde je možné bezesporu podřadit Barakův přístup k důstojnosti jako k samostatnému lidskému právu,³² ale částečně také Glensyho důstojnost jako pozitivní samostatné lidské právo a důstojnost jako negativní samostatné lidské právo³³ nebo přístup L. M. Henryové k důstojnosti založené na personální integritě.³⁴

Tyto obecně vymezené přístupy je potřeba brát s jistou rezervou. Není možné pod ně jednoduše zařadit všechny prezentované názory, vzhledem k tomu, že v případě takové kategorizace může dojít ke zjednodušení obsahu uvedených principů. Důležité je také brát na vědomí, že prezentované přístupy jsou často vzájemně provázané a dochází tak k jejich propojování. Mou snahou je naopak prezentovat je jako samostatné přístupy v otázce zakotvení lidské důstojnosti v ústavním právu České republiky.

²⁷ Tamtéž, s. 867.

²⁸ GLENSY, Rex, op. cit., s. 49.

²⁹ BARAK, Aharon, op. cit., s. 104 – 105.

³⁰ SHULTZINER, Doron, CARMI, Guy, op. cit., s. 478.

³¹ GLENSY, Rex, op. cit., s. 43.

³² BARAK, Aharon, op. cit., s. 144.

³³ GLENSY, Rex, op. cit., s. 32 – 42.

³⁴ HENRY, Leslie Meltzer, op. cit., s. 212.

3 Lidská důstojnost v ústavním právu České republiky

Mezi jednotlivými přístupy k lidské důstojnosti je možné pozorovat určité podobnosti a jistou provázanost. V těchto podobnostech se pokoušíme nalézt jakési minimalistické jádro obsahu pojmu lidské důstojnosti. I tak však nemůžeme hovořit o univerzální definici lidské důstojnosti. Užívání tohoto pojmu se bude lišit v závislosti na podmínkách státu, který s tímto pojmem bude pracovat, na jeho zakotvení v právním řádu, sociálních a kulturních podmínkách a dalších aspektech.

I přes obecnou ideu lidské důstojnosti, která má dostát historickému kontextu a mezinárodnímu pohledu na tento pojem, je výklad následně svěřen do subjektivní interpretace konkrétního státu, instituce či jednotlivce. Základním předpokladem toho, jak se bude daný pojem v podmínkách státu užívat, je primárně dikce ústavního textu a výklad tohoto pojmu judikaturou. V kontextu ústavního práva České republiky dále rozebírám tři obecně vymezené přístupy k lidské důstojnosti, které jsem představila závěrem předchozí kapitoly.

3.1 Lidská důstojnost jako zdroj lidských práv

Lidskoprávní dokumenty vycházejí z představy, že lidská práva mají přirozenoprávní charakter a existují bez ohledu na vůli státu, který je pouze deklaruje. Tato idea staví na stejné morální hodnotě každého člověka a lidské důstojnosti každého jedince, mají tedy ochraňovat nejdůležitější zájmy jednotlivce jakožto lidské bytosti.³⁵ Přirozenoprávní původ odlišuje tato práva od jiných, subjektivních práv, jejich existence není závislá na státní moci a každý člověk je jejich nositelem od narození až do smrti.

V právním systému takové zakotvení lidské důstojnosti spatřuji v preambulích mezinárodních dokumentů, stejně jako v preambuli Ústavy a Listiny České republiky. V preambuli Ústavy je lidská důstojnost uvedena jako nedotknutelná hodnota. V preambuli Listiny výslovnou zmínku o důstojnosti nenalezneme, nicméně hovoří o neporušitelnosti přirozených práv člověka a lze dovodit, že je v preambuli jako hodnota zohledněna. Preambule jsou zajisté důležitým návodem k výkladu a slouží k interpretaci právního předpisu.³⁶

Takto pojatou důstojnost však není možné využít jako prostředek argumentace, ale je potřeba na ni pohlížet pouze jako na jakési filosofické a historické zdůvodnění její hodnoty a důležitosti.

³⁵ BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 30.

³⁶ ŠIMÍČEK, Vojtěch. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 48.

Je důležité podotknout, že tento přístup k lidské důstojnosti je v literatuře často ztotožňován s pojetím lidské důstojnosti jako ústavní hodnoty. Osobně však tyto přístupy od sebe, alespoň na teoretické rovině, odlišuji. Jak představím v následující podkapitole, lidskou důstojnost jako ústavní hodnotu vykládám jako cíl jedincova života, který se státní moc snaží zajistit, zatímco lidskou důstojnost v roli zdroje lidských práv vnímám právě jako přirozenou vlastnost člověka, což odráží historický vývoj tohoto pojmu a jeho začleňování do hodnotových přístupů v preambulích lidskoprávních dokumentů. Dá se říci, že stojí nad pojetím důstojnosti jako ústavní hodnoty, protože teprve z tohoto obecného filosofického pojetí se ústavodárce rozhodl důstojnost začlenit do ústavy státu a chránit ji jemu dostupnými způsoby jako základní hodnotu. K tomuto pojetí lidské důstojnosti se mnoho autorů nevyjadřuje. To může být způsobeno právě tím, že nedochází k jejímu rozlišení od důstojnosti jako ústavní hodnoty, ale naopak k jejich spojení.

Důstojnost člověka však nelze považovat za jediný zdroj lidských práv. Je potřeba na ni pohlížet v širším kontextu a neizolovat ji od dalších hodnot, což stvrzuje již preambule Ústavy, která za nedotknutelnou hodnotu uvádí také svobodu, nebo Listina, která pracuje s „obecně sdílenými hodnotami lidství“. Zde narážíme na to, jak konkrétní stát důstojnost vůbec vykládá. Ačkoliv můžeme pozorovat podobnost v jednotlivých ustanoveních, dochází k subjektivnímu výkladu tohoto pojmu. Obecně je však možné ji považovat za absolutní a nedotknutelnou hodnotu.

V judikatuře Ústavního soudu vyjádření tohoto přístupu spatřuji zejména v nálezu Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, kde se říká: „*V souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv (jež naležla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv) se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mimo jiné vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství. Garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověku umožňuje plně užívat své osobnosti. Tyto úvahy stvrzuje preambule Ústavy, která deklaruje lidskou důstojnost za nedotknutelnou hodnotu, stojící v základu ústavního pořádku České republiky. Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1).*“³⁷

3.2 Lidská důstojnost jako ústavní hodnota

Lidskou důstojnost jako ústavní hodnotu zjednodušeně vykládám jako cíl jedincova života, který se státní moc snaží zajistit a chránit. V podmínkách materiálního právního státu

³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, část IV.

je spravedlnost ztělesněna představami o jednotlivci jako důstojné lidské bytosti, rovné v právech se všemi ostatními bytostmi. Pro historické prosazení myšlenky lidských práv musely být naplněny určité předpoklady: člověk musel být uznán jako hodnota (osoba), musel jako hodnota získat právní status (právní osobnost) a tento status musel být garantován politickou autoritou. V závěru tohoto historického procesu došlo k reorientaci práva na jednotlivce nadaného subjektivními právy, který se stal středem ústavního pořádku. Koncept lidské důstojnosti se jako základní stavební prvek společenského řádu mohl prosadit až se zhroucením společenských hierarchií, k čemuž došlo v rámci procesu modernizace.³⁸

Výrazné postavení důstojnosti v roli objektivní ústavní hodnoty můžeme vidět například v Německu. Důstojnost lidské osoby, rozvíjející se svobodně v rámci sociální komunity, je nejvyšší hodnotou ústavy Spolkové republiky Německo. Všem ostatním hodnotám je nadřazena, což také znamená, že všechny tyto hodnoty musí být vykládány v hranicích důstojností vymezených. Považuje se za nejsilnější argument, který Spolkový ústavní soud má k dispozici. Stát má povinnost ji chránit před třetími osobami, ale také musí zajistit minimální podmínky nutné pro život hodný lidské bytosti.³⁹ V německém pojetí se důstojnost může nejčastěji dostávat do konfliktu se svobodou. Zároveň na základě analýzy judikatury vyzorovali, že je často aplikována ve spojení s jiným základním právem, a to především s právem na život a s právem na soukromí.⁴⁰

V právním řádu České republiky spatřuji obdobné pojetí důstojnosti zakotvené v čl. 1 Listiny, který uvádí, že „*lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech.*“ Netvrdím, že důstojnost je všem hodnotám nadřazena, naopak je zde prezentována ve spojení s jinými hodnotami, a to svobodou a rovností. Tato objektivní hodnota ukládá státu závazek zajistit, aby se stala integrální součástí právního řádu. Stát má povinnost ji respektovat a chránit, neboť každý člověk má nárok na respekt a uznání své osoby.

K takovému přístupu se Ústavní soud přihlásil například v nálezu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, kde uvedl, že „*lidská důstojnost jako hodnota je ukotvena v samých základech celého řádu základních práv obsažených v ústavním pořádku. Je s ní spojen nárok každé osoby na respekt a uznání jako lidské bytosti, z něhož plyne zákaz činit z člověka pouhý objekt státní vůle, anebo zákaz vystavení osoby takovému jednání, které zpochybňuje její kvalitu jako subjektu.*“⁴¹ K tomuto také již uvedený nálezn Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04. Ačkoliv jej uvádím v souvislosti s vyjádřením principu důstojnosti jako zdroje lidských práv (první část citace), hovoří i o garantování

³⁸ BAROŠ, Jiří. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 55.

³⁹ Tamtéž, s. 58.

⁴⁰ Tamtéž, s. 59.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07, bod 43.

nedotknutelnosti lidské důstojnosti člověka, což mu umožňuje plně užívat své osobnosti (druhá část citace). Takovou garanci chápou právě zakotvení lidské důstojnosti v čl. 1 Listiny, který se snaží zajistit tento závazek.

Čl. 1 Listiny přináší požadavek, aby lidská důstojnost byla zaručena všem bez rozdílu, neboť je zaručena rovnost všech lidských bytostí. Nikdo nemůže tvrdit, že jeho důstojnost je větší než důstojnost jiného. K tomuto se vyjadřuje ve svém odlišném stanovisku i E. Wagnerová k nálezu Ústavního soudu ze dne 20. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08, kde uvádí: „Z kantovského ideálu, který se promítnul do základních práv člověka a do představy člověka nadaného důstojností pramenící z jeho samotné lidské podstaty plyne, že nelze započítávat život proti jinému životu, život jednoho starce či stařeny proti životu celé, dnes mladé generace.“⁴²

V čl. 1 Listiny jsou zakotveny tři základní hodnoty, na kterých je Listina vystavěna, a to svoboda, rovnost a důstojnost. Tyto tři hodnoty spolu úzce souvisí a vzájemně se prolínají. Pojem rovnosti se začal propojovat s určitým materiálním kritériem pro minimální standard zacházení, kterým může být právě koncept lidské důstojnosti⁴³ a zároveň lze říct, že Listina tak zakotvuje nejen rovnost v právech, ale právě i rovnost v důstojnosti.⁴⁴ Lidská důstojnost se poté objevuje jako argument v nejrůznějších otázkách. Je možné vysledovat jakési dva základní přístupy. V jednom je zdůrazňována svobodná vůle a autonomie jednotlivce. Ve druhém je naopak zdůrazňována hodnota lidství, která je předmětem ochrany i proti vůli jednotlivce.⁴⁵ Ve druhém přístupu se lidská důstojnost dostává do kolize se svobodou jednotlivce, což nás přivádí zpět k takovému konfliktu vyvozenému již německými soudy. Nelze ale tento konflikt dovodit vždy.

Jak již bylo řečeno, takto prezentované pojetí důstojnosti chápou jako cíl, kterého se ústavodárce snaží dosáhnout právě respektem k lidským právům a jejich dodržováním. Představa důstojného života je zde přetransformována do práva, které následně prostupuje celým systémem a má být všemi respektováno. Cílem je, aby každý jedinec mohl prožít důstojný a kvalitní život, v souladu se základními hodnotami státu. Důstojnost v takovém pojetí může stát využit i jako argument ve svých rozhodnutích. Je potřeba se však zaměřit také na to, aby nedocházelo k jeho nadužívání a nestal se tak argumentem zcela prázdným, využívaným tehdy, když soudce neví, ke kterému jinému právu se obrátit. Nadužíváním lidské důstojnosti v české ústavní judikatuře se zabývala K. Šimáčková ve svém příspěvku na Weyrových dnech právní teorie, kde konstatuje, že soudce musí respektovat lidskou důstojnost, „aniž by se s ní obáněl v každém jednotlivém případě“

⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08, odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové.

⁴³ BARTON, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 184.

⁴⁴ Tamtéž, s. 185.

⁴⁵ Tamtéž, s. 222.

a měl by se k ní v právní argumentaci uchýlit buď tehdy, kdy jej k tomu pozitivní právo vybízí, nebo pokud ji využije jako výkladovou pomůcku.⁴⁶ Ve stejném příspěvku také uvádí, že na čl. 1 Listiny se odkazuje pro argumentační základ tzv. neakcesorické rovnosti, tedy když se provádí jakýkoliv rovnostní test, aniž by se pojal s nějakým základním právem.⁴⁷

Stejně jako v případě důstojnosti jako zdroje lidských práv není ani důstojnost v roli ústavní hodnoty možné vykládat izolovaně, ale stojí vedle ní další hodnoty. Mimo již uvedenou svobodu a rovnost lze uvést například dobré mravy či spravedlnost. Zde na ni již nepohlížíme jako na absolutní hodnotu, ale jako na argument, který je možno využít v případě vyvažování s jinými základními právy. Opět je potřeba odkázat na K. Šimáčkovou, která k užití důstojnosti v pozici argumentu uvádí, že je potřeba vždy zdůvodnit, proč ji soudce využívá a nenahrazovat jí konkrétní práva, která jsou v daném případě ve hře.⁴⁸

K této otázce se vyjadřuje E. Wagnerová ve svém odlišném stanovisku k nálezu Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, kde říká: „*I Rozhodnutí ESLP se k lidské důstojnosti blásí, ač Úmluva ji nezmiňuje, jako k hodnotě nadřazené lidským právům v Úmluvě obsaženým, resp. jako k hodnotě, která tvoří "podhoubí" všech těchto práv.*“ Toto tvrzení odpovídá spíše vymezení lidské důstojnosti jako zdroji lidských práv, což potvrzuje, že často dochází ke spojování těchto dvou přístupů. Dále však říká, že „*tak se lidská důstojnost stává objektivní ústavní kategorií a působí ve vztahu k ostatním, jinak nebierarchicky uspořádaným základním právním (klasickým a politickým), jako hodnota nadřazená.*“⁴⁹

K tomuto přístupu velmi přispěl také nálezu Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08, kde je uvedeno, že „*ospravedlnění existence základního existenčního minima vychází ze základního práva a zároveň základní objektivní ústavní hodnoty v podobě lidské důstojnosti, která ukládá státu povinnost ponechat, popř. zajistit každému občanovi základní potřeby pro lidskou a důstojnou existenci.*“⁵⁰

3.3 Lidská důstojnost jako samostatné lidské právo

Třetí přístup k důstojnosti lze chápat jako samostatné lidské právo, které má svůj konkrétní a specifický obsah a pomocí kterého si jedinec zajišťuje ochranu společenského statusu. V tomto kontextu není možné hovořit o ničem jiném, než o právu vymezeném v čl. 10 odst. 1 Listiny.

⁴⁶ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Ostych před důstojností jako právním pojmem aneb kdy se soudce bez důstojnosti neobejde? In VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin (eds). *Weyriř den právní teorie*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 14.

⁴⁷ Tamtéž, s. 10.

⁴⁸ Tamtéž, s. 14.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08, bod 45.

Ten zakotvuje právo na zachování lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a ochrany jména. V případě využití důstojnosti v tomto konkrétním přístupu se soudce může při rozhodování přiklonit k použití některého z uvedených specifitějších pojmů, nebo použít důstojnost jako obecné synonymum.

Jiná konkrétní práva by s lidskou důstojností neměla být zaměňována. V případě potřeby argumentovat lidskou důstojností v souvislosti s jinými právy by mělo docházet k využití čl. 1 Listiny jako podpůrného argumentu, který může pomyslně misky převážít na stranu těchto práv, ne však k využití lidské důstojnosti jako samostatného práva. V obou případech je stále potřeba trvat na podrobném zdůvodnění a vymezení obsahu a rozsahu takto chápané lidské důstojnosti. V případě využití důstojnosti jako samostatného lidského práva dochází k jejímu „ponížení“ z absolutního pojetí (lidská důstojnost jako zdroj lidských práv) či principu (lidská důstojnost jako ústavní hodnota) na pozici ústavodárcem vymezeného, přímo aplikovatelného a také omezitelného lidského práva.

Je možné polemizovat o nadbytečnosti takového využití lidské důstojnosti. Soudce má totiž možnost využít konkrétněji vymezené právo zakotvené v čl. 10 odst. 1 Listiny. Tato práva jsou již v praxi využívána a jejich obsah je víceméně znám. Proč se tedy uchýlit k využití lidské důstojnosti a riskovat tak nepochopení tohoto pojmu je otázkou. Dochází tím k využití vágnějšího pojmu, což může vést k výkladovým nepřesnostem a v širším kontextu také k jakési nepředvídatelnosti výkladu tohoto pojmu, pokud nebude správně využíván. Klíčové je uvědomovat si, že pokud je lidská důstojnost postavena do pozice subjektivního práva, nemůže být spojena s výše uvedenými přístupy (zdroj lidských práv a objektivní ústavní hodnota), protože by v takovém případě vždy převážila nad jiným základním právem, se kterým by byla vyvažována. Stala by se tak jakýmsi argumentačním faulem,⁵¹ protože se vždy bude jevit jako důležitější.

Zmínka o právu na zachování lidské důstojnosti v čl. 10 odst. 1 Listiny vedle ostatních práv by mohla nasvědčovat tomu, že důstojnost představuje jakýsi ekvivalent cti.⁵² Ústavní soud však v nálezu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03 uvedl, že „čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka.“⁵³ Z toho usuzuji, že má snahu tyto pojmy odlišovat.

⁵¹ Argumentační faul je používán za účelem přesvědčení o správnosti tvrzení bez ohledu na logickou platnost daného argumentu. Jejich podstata spočívá v tom, že logické závěry z nich vyplývající není možné aplikovat obecně.

⁵² BARTON, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 286.

⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03, část IV.

3.4 Shrnutí

V této kapitole jsem představila tři samostatné přístupy k lidské důstojnosti, které spátrují v Listině, a pokusila se k nim přiřadit také konkrétní judikaturu, která by takový přístup propojila s rozhodovací činností Ústavního soudu. Již u této judikatury však pozorujeme, že nelze docílit striktního oddělení všech tří uvedených přístupů tak, jak jsem je vymezila na teoretické rovině. Naopak místy dochází k jejich překrývání. Ačkoliv to není žádoucí a může to svádět k argumentačním faulům, uvedené přístupy se různě kombinují a propojují. Například kombinací všech tří přístupů je důstojnost v pojetí Spolkové republiky Německo, kdy důstojnost slouží jako jakýsi „superargument“ a při vynesení na stůl ukončuje debatu.⁵⁴

Domnívám se, že v judikatuře Ústavního soudu České republiky nedochází k výraznému odlišení lidské důstojnosti jako zdroje lidských práv a jako ústavní hodnoty. Za všechny lze uvést náleze Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09, ve kterém je uvedeno: „*Lidská důstojnost totiž představuje nejvyšší hodnotu stojící v základu celého českého právního řádu, jakož i ústavního pořádku, a lze ji tak nahlížet jako finální účel obou zmíněných, jimž dodává legitimitu (viz preambuli k Ústavě České republiky). Tím se lidská důstojnost stává objektivní ústavní kategorií a působí ve vztahu k ostatním jinak nebierarchicky uspořádaným základním právům (klasickým a politickým) jako hodnota nadřazená. Pod zorným úhlem výše uvedeného je tak jakýkoliv zásah či snížení lidské důstojnosti skutečně nezbytné vnímat jako zásah velmi závažný, a tedy i stěžejně reparaovatelný, neboť lidská důstojnost je hodnotou horizontálně neporovnatelnou s ostatními ústavními hodnotami či společenskými normami, je zcela nenabraditelná jiným statkem, tím méně je pak hodnotou kvantifikovatelnou či vyčíslitelnou v penězích.*“⁵⁵

Je otázkou, jestli se lze přiklonit k tvrzení, že důstojnost nemůže být poměřována s jinými základními právy. V takovém případě je totiž důstojnost vystavěna jako absolutní hodnota a jako taková by musela být vymezena velmi úzce a jako argument využívána v naprostém minimu případů, aby jí byla ponechána vážnost, kterou by v takovém modelu měla představovat.

Z judikatury Ústavního soudu vyvozují spíše tendenci lidskou důstojnost vykládat jako subjektivní právo, které můžeme podrobit testu proporcionality a na základě legitimních důvodů do něj zasáhnout. Argument lidské důstojnosti je využíván v široké škále otázek, od zákazu otroctví, přes způsobilost k právům až po zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení či práva na soukromí. V Listině však nalezneme výslovné zakotvení důstojnosti jako subjektivního práva pouze v čl. 10 odst. 1, tedy v souvislosti s osobnostními právy. Jakou argumentací Ústavní

⁵⁴ HORÁK, Filip, op. cit., s. 12.

⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09, bod 33.

soud dospěl k tomu, že důstojnost využívá ve spojitosti s výrazně širším katalogem práv? Vymezuje tímto Ústavní soud její obsah? Abych mohla zodpovědět na tyto otázky, je potřeba další analýzy, kterou se budu zabývat v následující kapitole.

4 Lidská důstojnost v judikatuře Ústavního soudu

Ve shrnutí předchozí kapitoly jsem nastínila premisu, že Ústavní soud se odkazuje na postavení lidské důstojnosti v roli subjektivního práva, které následně podrobuje testu proporcionality. Listina však důstojnost jako omezitelné právo zakotvuje výslovně pouze v souvislosti s čl. 10 odst. 1, tedy s právem na osobní čest, dobrou pověst a ochranu jména. V ostatních případech Ústavní soud dovodil přítomnost důstojnosti až následným extenzivním výkladem práv zakotvených v Listině. Otázkou je, zda je v takových případech důstojnost využita „pouze“ jako podpůrný argument ve formě objektivní ústavní hodnoty dle čl. 1 Listiny, nebo je pracováno s důstojností jako samostatným právem dle čl. 10 odst. 1 Listiny.

V následující kapitole se zaměřím na některá rozhodnutí Ústavního soudu, jmenovitě v otázce způsobilosti k právním úkonům (čl. 5 Listiny), v otázce práva na život (čl. 6 Listiny), v otázce nedotknutelnosti osoby a zákazu mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu (čl. 7 Listiny), v otázce ochrany cti a dobré pověsti (čl. 10 Listiny) a v otázce svobody projevu (čl. 17 Listiny). Tato práva lze považovat za nejbližší a nejčastěji zmiňovaná s otázkou lidské důstojnosti, ať již proto, že stojí vedle sebe, nebo jsou považována za konfliktní.

4.1 Lidská důstojnost a způsobilost mít práva

Podle čl. 5 Listiny je každý způsobilý mít práva. Význam ústavního zakotvení práva na právní osobnost, tedy na to být subjektem, vyplývá z toho, jak je pro jednotlivce důležité, aby byla uznána i jeho existence právní. Jinak by mu totiž hrozilo, že s ním může být nakládáno jako s objektem. Uznání právní osobnosti jednotlivce je nutným předpokladem pro všechna ostatní práva.⁵⁶

Právo na právní osobnost je jedním z práv, které se zakládá na jeho samotné přirozenosti a dalo by se říci, že z důstojnosti přímo vyplývá. Ústavní soud tak dovodil v nálezu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07, kde se zabýval podmínkami pro zbavení způsobilosti k právním úkonům. V nálezu uvedl: „*Pojetí naší ústavnosti se přitom neomezuje na ochranu základních práv jednotlivců (kupř. právo na život, zaručení právní subjektivity), ale v souladu s poválečnou změnou v chápání lidských práv, jež nalezla vyjádření např. v Chartě OSN či ve Všeobecné deklaraci lidských práv, se stala základní bází, z níž vychází interpretace všech základních práv, lidská důstojnost, která mj. vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Způsobilost mít práva je součástí kvality člověka, součástí jeho lidství a je slovy preambule Listiny přirozeným právem člověka.*“⁵⁷ Takto postavená důstojnost je vyjádřením

⁵⁶ BAROŠ, Jiří. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 142.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07, část IV.

důstojnosti v pozici zdroje lidských práv. Ústavní soud s ní v tomto rozhodnutí dále nepracuje, pouze demonstruje povahu práv z ní vyplývajících. Zároveň je znatelná linie důstojnosti jako objektivní ústavní hodnoty, která by byla dotčena v případě zbavení způsobilosti k právním úkonům.

V nálezu Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2016, sp. zn. II. ÚS 934/16, se soud zabýval ústavní stížností stěžovatelky v otázce omezení svéprávnosti. Dovedil porušení ústavně zaručeného práva na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, v jehož důsledku byla porušena i práva garantovaná čl. 5 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny. Ústavní soud zde hojně odkazoval na svou dřívější judikaturu, kde uvedl, že omezení způsobilosti k právním úkonům je vždy závažným zásahem do osobnostní integrity omezovaného. Dále uvedl: „*Takový zásah je třeba zkoumat z pohledu potenciálních zásahů do základních práv omezovaného, garantovaných především čl. 5 a čl. 10 odst. 1, 2 Listiny, vyložených v rozsahu, který omezuje lidská důstojnost. Protože tato práva Listina garantuje jako tzv. základní práva absolutní, lze k jejich omezení přikročit jen za účelem ochrany základních práv jiných osob anebo za účelem ochrany veřejného zájmu, který je v podobě principu či hodnoty obsažen v ústavním pořádku. Potenciální omezení těchto základních práv za tímto účelem však vždy musí být provedeno proporcionálně.*“⁵⁸

Nejsem si jistá, co Ústavní soud míní formulací „vyložených v rozsahu, který omezuje lidská důstojnost“. Tato formulace se objevila i v další judikatuře Ústavního soudu, například v nálezu ze dne 13. září 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05, či v již zmiňovaném nálezu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, který je jeden z nejčastěji zmiňovaných.

Vzhledem k této formulaci i k dalším uvedeným vyjádřením nedokážu určit, zda soud zamýšlí pracovat s důstojností jako s objektivní hodnotou, do níž by mohlo být zasaženo omezením svéprávnosti, či zda dovedl zásah do důstojnosti jako subjektivního práva zakotveného v čl. 10 odst. 1 Listiny. Jak jsem již uvedla, důstojnost v čl. 10 odst. 1 Listiny vnímám pouze jako osobnostní právo. Tento nálezný mě tak přivádí k myšlence, zda její výslovné zakotvení v čl. 10 odst. 1 Listiny není spíše „šotkem“ vyvolávajícím nejasnosti v judikatuře, než legitimním prostředkem ochrany tohoto práva.

K nálezu IV. ÚS 412/04 se vyjadřuje také J. Baroš v komentáři, kde uvádí, že „*Ústavní soud zde interpretoval právní způsobilost v souvislosti s důstojností, neboť je to jen garantování nedotknutelnosti lidské důstojnosti, co člověku umožňuje plně užívat osobnosti. V hranicích vymezených lidskou důstojností je třeba právo na zaručení právní subjektivitu interpretovat. Není možno oddělovat otázku způsobilosti k právním od otázky*

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2016, sp. zn. II. ÚS 934/16, bod 11.

*způsobnosti ke právním úkonům a procesní způsobilosti, neboť právě jejich prostřednictvím je uváděna ústavní garance právní subjektivity v život.*⁵⁹

Dalším zajímavým rozhodnutím je náleží Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, kde je uvedeno: „*Tam, kde je ve hře potenciální porušení klasických základních práv stěžovatelů vážících se ke samotné podstatě jejich "lidství" (mimo jiné právo na lidskou důstojnost, právo na garance komplexně pojímané právní osobnosti atd.), což jsou otázky spojené se soudním rozhodováním o zbavení či omezení způsobilosti ke právním úkonům, mají svrchu uvedené závěry obzvlášť zásadní význam. Jak lidská důstojnost, tak způsobilost ke právním v širokém slova smyslu (hmotněprávním i procesním, vyjádřeno jazykem práva civilního) charakterizují právně jednotlivce, ke němuž je veřejná moc povinována respektem. Bez uznání tohoto postulátu by ostatní ústavním pořádkem České republiky garantovaná základní práva a svobody byly jen prázdnými floskulami.*“⁶⁰ Ústavní soud dále pokračuje již představeným názorem, že důstojnost vylučuje, aby bylo s člověkem zacházeno jako s objektem, což hrozí právě v případech omezení svéprávnosti.

V citovaném textu rozpoznáme vyjádření důstojnosti v roli objektivní ústavní hodnoty, vzhledem k tomu, že již hovoříme o právní charakteristice jednotlivce. K té je veřejná moc povinna respektem, ale také je povinna k jejímu zajištění. K tomuto tvrzení přispívá skutečnost, že Ústavní soud se v uvedeném nálezu obrací na náleží Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, který jsem představila jako náleží, ve kterém spatřuji jednak zakotvení důstojnosti jako zdroje lidských práv, jednak jako objektivní ústavní hodnoty.⁶¹ Třetím argumentem, proč usuzuji na vyjádření důstojnosti v její absolutní podobě je také fakt, že soud zde zmiňuje teorii objektu. Tuto teorii formuloval G. Dürig a následně ji převzala judikatura Spolkového ústavního soudu. Uvádí, že „*otázky lidské důstojnosti jsou v tomto pojetí chápány jako součást kvality člověka, součást jeho lidství.*“⁶²

Dále však Ústavní soud uvádí: „*Stejně tak Listina garantuje rovnost lidí v důstojnosti (čl. 1) a garantuje subjektivní právo na zachování lidské důstojnosti (čl. 10 odst. 1). Ústavní soud považuje i právní osobnost svobodného jednotlivce a garanci jejího faktického výkonu za vysoce důležité ústavní hodnoty mající ústřední postavení v ústavním pořádku (čl. 1 a čl. 9 odst. 2 Ústavy a čl. 5 Listiny). K ochraně těchto složek komplexně pojímané důstojnosti jednotlivce (preambule Ústavy, čl. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny) je Ústavní soud zavázán (čl. 83 Ústavy), viz obdobně náleží sp. zn. IV. ÚS 412/04. V uvedeném náleží bylo mimo jiné uvedeno: Výchý vymezené pojetí lidské důstojnosti nutno promítnout i do sféry právní způsobilosti a má silné implikace i v oblasti způsobilosti*

⁵⁹ BAROŠ, Jirí. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 145.

⁶⁰ Náleží Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, bod 18.

⁶¹ Otázkou nerozlišování těchto dvou principů v české ústavní judikatuře se zde dále nebudu zabývat.

⁶² Náleží Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, bod 19.

ke právním úkonům, neboť prostřednictvím způsobilosti ke právním úkonům (jednáním) a procesní způsobilosti se uvádí v život ústavní garance právní subjektivity jednotlivce (čl. 5 Listiny).⁶³ A právě zde se nález stává matoucím.

Vzhledem k tomu, že stěžovatelka v ústavní stížnosti tvrdila, že byla porušena její základní práva a svobody, a to „zejména právo na způsobilost mít práva, právo na její lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a ochranu jejího jména, jakož i právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života, zaručené především čl. 5 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny“,⁶⁴ je zde nadnesena otázka jak objektivní ústavní hodnoty, která by mohla být narušena zásahem do způsobilosti k právním úkonům, tak subjektivního práva ve smyslu čl. 10 odst. 1 Listiny. Ústavní soud se měl zabývat těmito formami lidské důstojnosti odděleně, což neučinil, ba naopak je spojil v jedno a uvedl, že „samotná skutečnost, že osoba trpí duševní poruchou, totiž ještě není důvodem pro omezení její způsobilosti ke právním úkonům, resp. - vyjádřeno jazykem základních práv - ke omezení jejich základních práv (práva na právní osobnost a na lidskou důstojnost).“⁶⁵

V mezinárodních smlouvách je možné najít obdobné ustanovení čl. 5 Listiny v čl. 6 Všeobecné deklarace lidských práv, který říká, že „každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.“ Stejně vyjádření najdeme také v čl. 16 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Úmluva způsobilost mít práva ani právo na uznání právní osobnosti nezakotvuje. Judikatura ESLP se vyjadřuje alespoň k otázce omezení způsobilosti k právním úkonům, jež je považováno za závažný zásah do soukromého života, tedy do čl. 8 Úmluvy. ESLP tak dovodil v rozsudku *Berková proti Slovenské republice* ze dne 24. března 2009, č. 67149/01, kde posoudil, že se jednalo o závažný zásah, jelikož neshledal žádnou společenskou potřebu dostatečně naléhavou, aby takový zásah byl přiměřený cíli, který má sledovat a který je v demokratické společnosti nezbytný.⁶⁶

4.2 Lidská důstojnost a právo na život

Propojení mezi lidskou důstojností a právem na život je neodmyslitelné. Garanci práva na lidský život odpovídá i způsob vymezení jeho nositelů. Originárními subjekty základního práva na život jsou fyzické osoby, jimž náleží díky jejich lidské existenci. Tato existence musí být vždy a všude chápána jako důstojná, což je požadavek plynoucí z lidství samého. Ve společenství založeném na úctě k základním právům a svobodám člověka a lidské důstojnosti tak nemá a nesmí

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, bod 19, bod 20.

⁶⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, bod 1.

⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09, bod 23.

⁶⁶ *Berková proti Slovenské republice*, rozsudek ESLP ze dne 24. března 2009, č. 67149/01, bod 175.

mít místo teze o nadřazenosti, podlidech či rasové čistotě, které se v právních rádech některých států vyskytovaly.⁶⁷

Právo na život ve spojení s lidskou důstojností je často považováno za prazáklad všech ostatních práv a svobod.⁶⁸ Takové tvrzení se přiklání k lidské důstojnosti jako zdroji základních práv. Je považováno také za podmínku jejich výkonu, jež je vyjadřována jednak formálně, umístěním v textu daného ústavního dokumentu, a jednak obsahově, kdy je považováno za právo bez výjimky neodvolatelné.⁶⁹ Stejně tvrzení se dá vztáhnout i na lidskou důstojnost, což inklinuje k důstojnosti jako objektivní ústavní hodnotě, vyjádřené v čl. 1 Listiny.

V nálezu Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11, kde se soud zabýval principem plného odškodnění za škodu na zdraví, lze nalézt tyto dvě hodnoty vedle sebe, kde soud uvedl, že „nejvyšší míru ochrany požívají lidský život, integrita člověka, lidská důstojnost a svoboda.“⁷⁰

Otázky práva na život a požadavku jeho důstojnosti se však nemusí vztahovat pouze k průběhu života, ale také k jeho počátku či konci. Snahy o nalezení odpovědi na tyto otázky vyvolaly spor o existenci práva důstojně zemřít, které vyplývá nejen z práva na život, ale celkově z podstaty lidské důstojnosti, individuální svobody, autonomie a práva jednotlivců na sebeurčení.⁷¹

K právu na život se vyjádřil M. Kokeš následovně: „*A byt' je právo na život považováno za jedno z nejzákladnějších základních práv, v důsledku intenzivního a permanentního společenského a vědeckého vývoje se stává čím dál více také co do svého obsahu a rozsahu jedním z nejvíce komplikovaných a nejméně zřejmých základních práv vůbec. Za nejproblematictější otázky spojené s právem na život jsou dlouhodobě a ještě intenzivněji v dnešní moderní době považovány otázky vymezující jeho počátek a konec, tj. kdy lidský život začíná a kdy, resp. jak končí.*“⁷²

Pokud budeme chtít nalézt odpovědi na tyto otázky v judikatuře Ústavního soudu, neuspějeme. Taková otázka před Ústavním soudem nebyla ještě řešena. Vzhledem k absenci judikatury Ústavního soudu České republiky je možné uvést alespoň nálezu Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01, který se zabývá posouzením slovenské interrupční legislativy. V daném případě Ústavní soud Slovenské republiky uvedl, že zákonodárce nesmí ignorovat povinnost poskytnout nenarozenému lidskému životu ochranu,

⁶⁷ KOKEŠ, Marian. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 155.

⁶⁸ Tamtéž, s. 161.

⁶⁹ Tamtéž, s. 161.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11, bod 11.

⁷¹ KOKEŠ, Marian. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 164.

⁷² Tamtéž, s. 150.

na druhé straně ale musí respektovat skutečnost, že žena má právo rozhodovat o svém soukromém životě.⁷³ Nedovodil tedy protiústavnost interrupcí.

Otázka konce života v judikatuře Ústavního soudu také zatím nemá své vyjádření. Alespoň okrajově je tato otázka rozpoznatelná v nálezu Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03, kde se Ústavní soud zabýval právem rodičů odmítajících léčbu nezletilého dítěte. V této otázce by ukončení léčby vedlo ke smrti pacienta. Ústavní soud zde dospěl k závěru, „že ochrana zdraví a života dítěte, a o ni vzhledem ke konkrétním okolnostem skutečně šlo, je zcela relevantním a více než dostatečným důvodem pro zásah do rodičovských práv, kdy jde o hodnotu, jejíž ochrana je v systému základních práv a svobod jednoznačně prioritní.“⁷⁴

Zajímavým postřehem pro mne je, že při vyhledávání judikatury, kde by se argumentovalo lidskou důstojností v otázkách práva na život, jsem nebyla příliš úspěšná. Judikatura se zde k lidské důstojnosti neobrací a nepracuje s ní tak, jak bych očekávala. Je otázkou, zda je to tím, že se zatím u soudu neposuzovaly takové otázky, které by právo na život posuzovaly až do jádra věci, nebo zda je zde využití lidské důstojnosti jako argumentu považováno za nadbytečné, právě pro jeho zřejmou propojenost s právem na život.

Pokud se podívám do mezinárodní roviny a zaměřím se na případy, kde ESLP s ohledem na právo na život pracuje s lidskou důstojností, jedná se zejména o dvě oblasti. První z nich je problematika potratů a otázka, zda má plod právo na život, tedy zda požívá ochrany podle čl. 2 Úmluvy. Touto otázkou se ESLP zabýval v rozsudku *Vo proti Francii* ze dne 8. července 2004, č. 53924/00, kde se řešilo neúmyslné zabití plodu lékařem v šestém měsíci těhotenství. Soud dovodil, že otázka začátku života spadá do prostoru pro uvážení jednotlivých členských států.⁷⁵ Důvodem je také to, že v evropském kontextu neexistuje na tuto otázku konsensus, ačkoliv se plodu začíná dostávat určité ochrany s ohledem na vědecký pokrok a otázky, které s sebou přináší genetické inženýrství či experimentování s embryi. V nejlepším případě je mezi státy možné nalézt základ v tom, že embryo patří k lidské rase, což otvírá dveře k tomu vyžadovat ochranu lidské důstojnosti, aniž bychom plodu přiznali právo na život.⁷⁶ Soud zde případ posoudil na bázi „za předpokladu, že je čl. 2 aplikovatelný“ a porušení neshledal, když postačuje ochrana

⁷³ Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01, bod 2.4.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

⁷⁵ *Vo proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 8. července 2004, č. 53924/00, bod 82.

⁷⁶ Tamtéž, bod 84.

poskytovaná občanským právem, která byla stěžovatelům k dispozici. Názory na otázku práva na život plodu však vyslovilo několik soudců v separátních stanoviscích.⁷⁷

Druhou oblast tvoří otázka asistované sebevraždy a práva důstojně zemřít. Soud se touto otázkou zabýval zejména v rozsudku *Pretty proti Spojenému království* ze dne 29. dubna 2002, č. 2346/02, kdy stěžovatelka z důvodu ochrnutí nemohla spáchat sebevraždu. Asistence při sebevraždě byla v Anglii považována za trestný čin, tudíž nemohla dostat záruky, že příslušné orgány nebudou stíhat jejího manžela, pokud jí s tímto aktem pomůže. Soud dovodil, že čl. 2 Úmluvy není možné vykládat tak, že přiznává opačné právo, tedy právo na smrt, a ani není možné vytvořit oprávnění jedince dát přednost smrti před životem.⁷⁸ Domnívám se, že ESLP dostatečně nezohlednil otázku lidské důstojnosti, která by zde vedla k širšímu výkladu tohoto článku. Můžeme někoho nutit žít, pokud je tento život nedůstojný?

Tímto se tak otvírá otázka eutanazie, která je velmi složitá a odehrává se v několika rovinách. Zde si jen dovolím poznamenat, že ve stejném rozsudku bylo dovozeno, že držení dospělých osob s plným vědomím při životě proti jejich vůli může představovat zásah do čl. 8 odst. 1 Úmluvy, tedy do jejich soukromého života. Osoba má možnost odmítnout léčbu, která prodlužuje její život.⁷⁹

K tomu se také přiklonil Ústavní soud v nálezu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16, kde se hojně odkázal právě na judikaturu ESLP a uvedl: „*Obdobně podle judikatury ESLP samotnou podstatou Úmluvy je úcta k lidské důstojnosti a svobodě člověka a pojmy jako sebeurčení a osobní autonomie jsou důležitými principy, na základě kterých je Úmluva vykládána. Schopnost vést svůj život způsobem dle vlastního výběru zahrnuje možnost vykonávat činnosti, které jsou vnímány jako fyzicky škodlivé nebo pro dotyčnou osobu nebezpečné. V oblasti lékařské péče, a to i v případě, že odmítnutí konkrétní léčby může vést k fatálnímu konci, lékařský zásah bez souhlasu psychicky zpusobitelného dospělého pacienta by byl v rozporu s jeho právem na tělesnou integritu chráněnou čl. 8 Úmluvy (viz rozsudek ve věci *Jehovah's Witnesses of Moscow proti Rusku* ze dne 10. 6. 2010 č. 302/02, § 135-136; či *Pretty proti Spojenému království* ze dne 29. 4. 2002 č. 2346/02, § 61-63).*“⁸⁰

Odmítnutí léčby fakticky představuje pasivní eutanazii, která je dovolená. Věřím, že ke stejnému závěru je možné dojít i při aktivní eutanazii, respektive takové, kterou si jedinec dobrovolně vyžádá a která poskytuje odpovídající záruky.

⁷⁷ KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 389.

⁷⁸ *Pretty proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 29. dubna 2002, č. 2346/02, bod 39.

⁷⁹ Tamtéž, bod 63.

⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16, bod 25.

4.3 Lidská důstojnost a nedotknutelnost osoby

Garance nedotknutelnosti osoby nemá doslovné vyjádření v jiných základních lidskoprávních dokumentech. V naší Listině jí rozumíme především garanci práva na zachování tělesné a duševní integrity, tedy vyjádření zásadní nepřípustnosti nedobrovolných zásahů. To může být v některých případech prolomeno zákonem, avšak s výjimkou zásahů kvalifikovaných jako mučení a špatné zacházení dle čl. 7 odst. 2 Listiny, které jsou nepřípustné absolutně. Nedotknutelnost osoby je v této interpretaci konkretizací obecného principu ochrany lidské důstojnosti (čl. 1 Listiny), projevující se v tělesné a duševní sféře člověka.⁸¹

Nejaktuálnější náleží Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16 se zabýval otázkou ochrany soukromí a důstojnosti při odběru moči za přímého dohledu zdravotní sestry jako opačného pohlaví. Dle stěžovatele bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na zachování lidské důstojnosti ve smyslu čl. 10 odst. 1 Listiny. Předmětem řízení tak byla otázka mezi pro ukládání povinností vězňům za účelem protidrogové prevence, a to z hlediska zachování intimní sféry jejich soukromí a lidské důstojnosti, jejichž ochrany se může nositel domáhat podle čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud zde uvedl: „Rozdíl mezi ochranou soukromí a lidské důstojnosti spočívá pouze v tom, že v prvním případě je to nositel tohoto práva, kdo si určuje, kam až "vstup" do svého soukromí umožní (nebo je sám odkryje), zatímco lidská důstojnost jako jeden z pilířů ústavního zakotvení základních práv a svobod v Listině současně představuje objektivní hodnotu, kterou je třeba vždy takový zásah poměřovat (autonomie vůle jedince jí může být omezena - nezadatelnost a nezcižitelnost).“⁸² Důstojnost zde tedy vyzdvihl do objektivní ústavní hodnoty dle čl. 1 Listiny.

Dále však pracuje s důstojností v subjektivním kontextu. „V čl. 10 odst. 1 Listiny je naopak lidská důstojnost (spolu se souvisejícími hodnotami osobní cti, dobré pověsti a jména) zakotvena i jako subjektivní právo domáhat se jejího respektování vůči orgánům veřejné moci "stanoveným postupem" podle čl. 36 odst. 1 Listiny i tím, že toto právo uplatní formou svého sebeurčení. V tomto druhém aspektu, kdy se právo na respektování lidské důstojnosti váže v nyní posuzované věci na intimní soukromí stěžovatele, je pak věcí sebeurčení jedince, aby se před zásahy do svého soukromí (ve vazbě na důstojnost) vůči orgánům veřejné moci mohl bránit. Aniž by Ústavní soud vstupoval na pole různých teorií o možnosti či nemožnosti (obecně nebo ad hoc podle povahy základního práva a svobody) zřeknutí se uvedených základních práv a svobod testovanou osobou, konstatuje, že jde o takový druh možného narušení soukromí a důstojnosti, jehož intenzitu pocítuje každá konkrétní osoba v rámci svého

⁸¹ LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 186.

⁸² Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16, bod 17.

*sebeurčení rozhodovat sám o sobě (kam spadá rozhodování o identitě, individualitě, integritě, společenské roli, autonomii atd.) zcela subjektivně, resp. vůbec (dokonce může při obnažení údu pociťovat vzrušení v případě nějaké sexuální úchylnky). Je tedy především věcí jejího rozhodnutí, aby se proti jí nelibému postupu, zasahujícího tu nejintimnější sféru jejího života, sama obradila.*⁸³

Ústavní soud zde opět spojuje argumentaci důstojností dle čl. 1 Listiny a důstojností dle čl. 10 odst. 1 Listiny v jedno, což však není žádoucí a tyto přístupy musí být jasně rozlišovány. Důstojnost v čl. 10 Listiny je zde využita v souvislosti s mnohými dalšími právy. Nebylo by tak přijatelnější zde postupovat přes nedotknutelnost osoby dle čl. 7 odst. 1 Listiny a do otázky důstojnosti dle čl. 10 odst. 1 vůbec nezasahovat? Ačkoliv jde o subjektivní rovinu zásahu, tedy někdo takové jednání jako zásah vnímá, jiný ne, není to podle mého názoru dostatečným důvodem tvrdit, že došlo k zásahu do důstojnosti dle čl. 10 odst. 1 Listiny. Zároveň je nutné zvážit, zda se vůbec jedná o zásah do tělesné integrity dle čl. 7 odst. 1 Listiny. Vzhledem k okolnostem případu (stěžovatel byl pouze pod přímým dozorem zdravotní sestry, nedošlo k tělesnému zásahu z její strany) by nebylo od věci zvažovat využití čl. 7 odst. 2 Listiny a tvrdit, že se jedná a o ponižující zacházení.

Ochranu integrity nelze zužovat jen na problematiku zákroků v oblasti péče o zdraví. Zdravotnické zákroky bývají ovšem ty, u kterých se dovozuje vyšší závažnost, větší rizika a dalekosáhlejší důsledky pro život, na rozdíl od zásahů jako stříhání vlasů provedené kadeřnicí či strčení dvou hráčů ve fotbalu.⁸⁴ Zásah do integrity je možno vykládat velmi široce a obecnost vymezení dovoluje postihnout, pokud možno, všechny životní situace, aniž by na ně zákonodárce musel předem myslet. Demokratický právní stát má zachovávat zdrženlivost, aby jednotlivci umožnil maximální osobní autonomii.⁸⁵ K tomu se vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16, kde uvedl: „Respekt a ochrana lidské důstojnosti a svobody je nejvyšším a nejobecnějším účelem práva. Součástí této svobody je možnost jednotlivců činit vlastní rozhodnutí o způsobu svého života, a být tak aktivním tvůrcem své životní dráhy, neboli vytvářet si svůj životní projekt. Při respektování této autonomie jednotlivců musí do určité míry platit, že každý je strůjcem svého štěstí. Stát má pouze omezenou možnost do tohoto rozhodování zasahovat a toto právo omezovat.“⁸⁶ V tomto nálezu se Ústavní soud obrací na pojetí důstojnosti jako „nejvyššího a nejobecnějšího účelu práva“, z čehož usuzují na důstojnost postavenou do role objektivní ústavní hodnoty dle čl. 1 Listiny.

⁸³ Tamtéž, bod 36.

⁸⁴ HOLČAPEK, Tomáš. Rozhodnutí soudu jako zdroj oprávnění zásahu do integrity. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2018, č. 3, s. 2.

⁸⁵ Tamtéž, s. 4.

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16, bod 27.

V této otázce si dovoluji zmínit také náleží Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14. Ústavní soud se zde vyslovil k medicínským výkonům následovně: „*Institut svobodného a informovaného souhlasu s každým lékařským zákrokem je založen na uznání právní subjektivity každého jedince a jeho svobody rozhodovat o svém vlastním těle a podporuje autonomii jeho morální volby. To je v protikladu k paternalistickému přístupu, kdy o jednotlivci je rozhodováno někým jiným (například lékařem), byť i z dobrých pohnutek, že to je pro jeho dobro a zdraví. V konečném důsledku je to vždy pacient jako svobodný jedinec nadaný základními právy, včetně práva na respektování své fyzické a psychické integrity, který by měl dát souhlas se zásahy do tohoto práva. Přitom je nutno akceptovat, že jiné osoby mohou i jeho rozhodnutí, například odmítnout-li nezbytnou léčbu, považovat za špatné.*“⁸⁷

Ačkoliv v tomto rozhodnutí Ústavní soud nepoužívá přímo pojem důstojnosti, její přítomnost v argumentaci soudu považuji za zřejmou. Otázka informovaného souhlasu, respektive zdravotních zákroků bez souhlasu pacienta, je velmi zajímavým tématem, kterému se aktuálně odborná veřejnost věnuje. V kontextu uvedeného tvrzení se však sama sebe ptám: Je možné najít situaci, kdy by soud dovodil, že léčba představuje zásah do jedincovy důstojnosti? Není v mých silách na tuto otázku v rámci diplomové práce odpovědět, považuji ji však za velmi podnětnou k další diskusi.

V mezinárodní rovině se zásahům do integrity věnuje nespočet úmluv a protokolů, pro účely této práce si však dovoluji představit pouze Úmluvu o lidských právech a biomedicíně, která byla přijata v Ovíedu 4. 4. 1997. Ta ve svém čl. 1 stanovila účel a předmět, kde uvedla, že „*smluvní strany budou chránit důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí a každému bez diskriminace zaručí úctu k integritě jeho bytosti a ostatní práva a základní svobody při aplikaci biologie a medicíny.*“

4.4 Lidská důstojnost a zákaz mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu

Mučení představuje nejbrutálnější útok proti lidské důstojnosti. Souvislost práva nebýt mučen a podroben krutému či ponižujícímu zacházení nebo trestu s právem na zachování lidské důstojnosti (čl. 1 Listiny), právem na život (čl. 6 Listiny) a právem na nedotknutelnost osoby (čl. 7 odst. 1 Listiny) je zřejmá. Shodné východisko sdílí i s právem nebýt podroben otroctví a nucené práci (čl. 9 Listiny).⁸⁸ Zatímco u porušení ostatních práv je útok na lidskou důstojnost

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 76.

⁸⁸ LANGÁŠEK, Tomáš. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 196.

jakousi vedlejší újmou, u mučení a nelidského či ponižujícího zacházení je právě útok na lidskou důstojnost prvotním cílem či nejdůležitějším, byť třeba nechtěným, důsledkem.⁸⁹

V judikatuře Ústavního soudu se s otázkou mučení přímo nesetkáváme, ale nalezneme rozhodnutí vyjadřující se k nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Jedním z nich je náleží Ústavního soudu ze dne 26. března 2019, sp. zn. II. ÚS 2077/17, kde se soud vypořádával s postupem policistů vůči osobám bránícím kácení stromů v NP Šumava. Zde se argument důstojností objevil následovně: „Čl. 7 odst. 2 Listiny a čl. 3 Úmluvy zakazují podrobit kohokoliv nelidskému nebo ponižujícímu zacházení. Nelidské zacházení je takové, které působí buď přímo ublížení na zdraví, nebo intenzivní fyzické a psychické utrpení. Zacházení lze považovat za ponižující, jestliže potupuje nebo pokořuje jednotlivce, neproказuje dostatečnou úctu k jeho lidské důstojnosti nebo tuto důstojnost snižuje či vyvolává pocity strachu, úzkosti nebo méněcennosti, které mohou zlomit morální a fyzický odpor dané osoby. Ponižující zacházení má úzkou vazbu na požadavek respektu k důstojnosti člověka, která nepřipouští, aby orgány veřejné moci s člověkem zacházely jako s objektem.“⁹⁰ Zde soud hezky dovedl úzkou vazbu mezi důstojností a ponižujícím zacházením,

ve zbytku nálezu jí již výslovně neargumentuje. Touto zmínkou využil právě cesty, kdy Listinou zakotvené právo v čl. 7 odst. 2 podpořil důstojností jako objektivní hodnotou, která může převážit mísky vah pro takové právo, ale nepostavil na ní celé své rozhodnutí. Obdobně pracuje Ústavní soud s důstojností v nálezu ze dne 17. října 2017, sp. zn. II. ÚS 1398/17 či v nálezu ze dne 24. května 2016, sp. zn. I. ÚS 1042/15.

Dovozují, že takový přístup pramení také ze skutečnosti, že čl. 7 odst. 2 Listiny je zakotvením zákazu mučení tak, jak jej najdeme v mezinárodních dokumentech. Ústavní soud se ve své rozhodovací praxi obrací na čl. 3 Úmluvy a opírá se o judikaturu ESLP, která je v otázce mučení a nelidského a ponižujícího zacházení velmi bohatá.⁹¹ Následuje tak jakýsi mezinárodní standard a není dán prostor pro pochybnosti o projevu lidské důstojnosti v celé otázce. Obecně si dovoluji tvrdit, že judikatura Ústavního soudu v této oblasti působí velmi konzistentně a ze všech otázek, kde se argumentuje lidskou důstojností, nejvíce propracovaně.

Zákaz mučení a krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu chrání jedince před útoky, jejich společným znakem je působení značného utrpení, a to jak fyzického, tak psychického. Souhrnně lze hovořit o „špatném zacházení“.⁹² V Úmluvě najdeme ochranu před špatným zacházením v čl. 3 Úmluvy. ESLP právo nebýt podroben chápe jako jednu

⁸⁹ MOLEK, Pavel. *Základní práva. Svazek první, Důstojnost*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 147.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2019, sp. zn. II. ÚS 2077/17, bod 21.

⁹¹ Viz KRATOCHVÍL, Jan. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, op. cit., s. 401 – 450.

⁹² BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 251.

z nejzákladnějších hodnot demokratické společnosti a absolutně zakazuje jakýkoliv zásah do tohoto práva. Tak dovedl v rozsudku *A. a další proti Spojenému království* ze dne 19. února 2009, č. 3455/05.⁹³

Ačkoliv čl. 3 Úmluvy (ani čl. 7 odst. 2 Listiny) výslovně neobsahuje lidskou důstojnost, z formulace těchto ustanovení je jasné, že je na ni kladen důraz. Tak je uvedeno v rozsudku ESLP *Tyrer proti Spojenému království* ze dne 25. dubna 1978, č. 5856/72, kde Soud řešil otázku tělesného trestu a uvedl, že ačkoliv žalobce neutrpěl žádné dlouhodobé fyzické následky, jeho trest představoval útok na lidskou důstojnost a fyzickou integritu člověka, což je oblast, kterou má čl. 3 Úmluvy chránit.⁹⁴

V dalším rozsudku ESLP ze dne 25. března 1993, *Castello-Roberts proti Spojenému království*, č. 13134/87 však dovedl, že ne každý tělesný trest představuje zásah do čl. 3 Úmluvy. Aby se tak stalo, musí trest dosahovat jakéhosi minimálního stupně závažnosti a musí být posouzeny všechny okolnosti případu. V případě pana Tyrera šlo o tři rány rákoskou na holé pozadí na policejní stanici za přítomnosti několika osob, zatímco v případě *Castello-Roberts* se jednalo o tři rány podrážkou tenisky na pozadí přes oblečení v soukromí od ředitele školy.⁹⁵

I na takovém případě jako jsou tělesné tresty je tak možné ukázat, že Soud se musí v každé otázce zabývat všemi podrobnostmi a rozlišovat, kdy jednání zasahuje do jedincovy důstojnosti a kdy naopak ne.

Otázka zásahu do čl. 3 Úmluvy byla nadnesena také v rozsudku *Tarakbel proti Švýcarsku* ze dne 4. listopadu 2014, č. 29217/12, kde soud potvrdil, že výjimečně může odpovědnost státu nastat i v případech extrémní chudoby, a to tehdy, když se stěžovatel, který je zcela závislý na podpoře ze strany státu, ocitne z důvodu opomíjení či lhostejnosti v situaci vážného strádání či nouze neslučitelné s lidskou důstojností.⁹⁶ Takový výklad čl. 3 považují za pokrokový a v souladu s tvrzením, že Úmluvu je potřeba vykládat jako živoucí instrument.⁹⁷

Za nejznámější případ ohledně zásahu do lidské důstojnosti však považují rozhodnutí *Wackenheim proti Francii* vydané Komisí pro lidská práva OSN. Zde se francouzské Ministerstvo vnitra domáhalo zakázání činnosti zvané „dwarf tossing“, což je společensky organizovaná událost, při které si na sebe jedinec drobného vzrůstu obleče ochranný oblek a dovolí klientům,

⁹³ *A. a další proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 19. února 2009, č. 3455/05, bod 126.

⁹⁴ *Tyrer proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 25. dubna 1978, č. 5856/72, bod 33.

⁹⁵ *Castello-Roberts proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 25. března 1993, č. 13134/87, bod 31.

⁹⁶ *Tarakbel proti Švýcarsku*, rozsudek ESLP ze dne 4. listopadu 2014, č. 29217/12, bod 98.

⁹⁷ Viz kapitola 5 této práce.

aby jej na krátké vzdálenosti házeli na vzdušný polštář. Ministerstvo vnitra tvrdilo, že taková činnost porušuje čl. 3 Úmluvy a měla představovat zásah do lidské důstojnosti.

Postupem času se tyto akce staly zakázané a pan Wackenheim přišel o způsob obživy, což dle jeho slov mělo negativní dopad na jeho život a představovalo to pro něj zásah do lidské důstojnosti. Samotné házení trpaslíků za zásah do důstojnosti nepovažoval, protože důstojnost pro něj spočívala v tom, že vůbec nějakou práci má.

Hlavní projednávanou otázkou byla otázka, zda zákaz takové činnosti není diskriminační. V závěru Komise uznala, že existují také další podobné činnosti, které zakázané nejsou, ačkoliv by zakázané být mohly, a dovodil, že zákaz házení trpaslíků je založen na objektivních a rozumných kritériích. Pan Wackenheim neprokázal účelově diskriminační povahu tohoto zákazu a fakt, že existují i jiné činnosti, které by mohly být zakázány, není možné považovat za dostatečné pro tvrzení diskriminační povahy tohoto zákazu. Komise tedy dovodila, že zákaz takové činnosti je v pořádku a zasáhl tak do práv pana Wackenheima.⁹⁸

S tímto rozhodnutím se nemohu ztotožnit. Výbor se dle mého názoru zabýval více tím, aby takový zákaz nebylo možné považovat za diskriminační, než samotným obsahem lidské důstojnosti. Pokud máme na paměti ideu, že všechny lidské bytosti se rodí svobodné a rovné v důstojnosti a právech, lze konstatovat, že mají mít i stejné právo na zaměstnání. Pokud osoby trpící dwarfismem považují házení trpaslíků za způsob obživy, který jim vyhovuje, stát by měl respektovat jejich volbu a takové zaměstnání jim neodepírat.

Otázkou tedy je, zda může stát rozhodnout proti vůli jednotlivce, že se jedná o zásah do jeho lidské důstojnosti. Jinak řečeno, do jaké míry může souhlas dotčených osob ospravedlnit takové jednání? Není větším zásahem právě situace, kdy je dotčené osobě odebrána možnost svobodně rozhodovat o tom, co považuje za zásah?

Zastávám názor, že stát sice může dovodit zásah do lidské důstojnosti z objektivního hlediska, ovšem ve svém rozhodování by měl přihlížet i k subjektivnímu postoji dotčené osoby. Osoba nadaná subjektivními právy je totiž středem ústavního pořádku a musí mít možnost o svém životě rozhodovat sama. Nemůže se snaha státu chránit jedince proti jeho vůli rozvinout do situace, kdy bude jedinec brán jako objekt, což důstojnost vylučuje?

⁹⁸ *Wackenheim proti Francii*, stížnost č. 854/1999, U.N. Doc. CCPR/C/75/D/854/1999 (2002). Dostupné na < http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2002.07.15_Wackenheim_v_France.htm >.

4.5 Lidská důstojnost a ochrana cti a dobré pověsti

Česká právní nauka zastává převážně názor, že osobnost je celistvá a mnohotvárná zároveň. Její jednotlivé stránky představují spíše jakési úhly pohledu než zcela oddělené složky. Obvyklé je hovořit o jednotlivých dílčích osobnostních právech, která v sobě ochrana osobnosti jako celku zahrnuje. Patří mezi ně mimo jiné právo na osobní svobodu, čest, důstojnost, dobrou pověst, soukromí či tělesnou a duševní integritu.⁹⁹

Tvůrce Listiny zvolil čl. 10 jako základ pro ochranu soukromí v širším smyslu, který chrání hned sedm různých práv. Lidská důstojnost jako samotný základ lidství je zde vřazena na roveň s právem na jméno, čest a dobrou pověst, a to v odstavci prvním. Jak jsem již naznačila, takto zakotvená lidská důstojnost je dle mého jejím nejproblematictější přístupem, vzhledem k tomu, že nedochází k jejímu dostatečnému odlišení od důstojnosti v roli objektivní hodnoty.

Je třeba také dodat, že Úmluva tato základní práva jako samostatná nezmiňuje vůbec, a to ani lidskou důstojnost. Ta v čl. 8 zakotvuje „pouze“ právo na respektování rodinného a soukromého života, tedy něco, co naše Listina zakotvuje až v odstavci druhém čl. 10. Je otázkou, zda právě odsud nepramení nekonzistentnost naší judikatury k otázce důstojnosti.

Při vyhledávání relevantní judikatury k tomuto projevu důstojnosti je očekávané, že bude judikatura nejčtenější, zvláště k výslovnému zakotvení důstojnosti v jednom z odstavců. Co však pro mě bylo překvapivým, že málokdy ji soud skutečně využil jako argument, který by ve svých rozhodnutích rozvedl. Důstojnost zde zmíní pouze v souvislosti s tím, že je uvedena v dotčeném článku Listiny, nadále s ní však ve většině případů nepracuje.

Ani v literatuře jsem neobjevila určitější výklad pojmu důstojnosti tak, jak je zakotven v čl. 10 odst. 1 Listiny. Někteří autoři ji dokonce v souvislosti s tímto článkem vůbec nezmiňují a věnují se ostatním právům tohoto článku, tedy zejména cti, dobré pověsti a jménu. I u samotné ochrany cti se upozorňuje na fakt, že její samostatná ochrana je v evropském kontextu spíše výjimečná.¹⁰⁰ Nicméně zde judikatura Ústavního soudu nezaostává a vyložila význam cti spolu s dobrou pověstí v nálezu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

Já se však stále ptám, jaká je zde role lidské důstojnosti? Jak jsem již v práci uvedla, v nálezu Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03 je uvedeno, že „čest je také integrální a důležitou součástí důstojnosti člověka.“ Ve stejném nálezu je dále argumentováno následovně: „Je-li jednou čest pospíněna neopodstatněným obviněním vyjádřeným veřejně, a tím spíše v médiích, může být pověst

⁹⁹ HOLČAPEK, Tomáš, op. cit., s. 2.

¹⁰⁰ MOLEK, Pavel. *Základní práva. Svazek první, Důstojnost*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 349.

*a čest osoby poškozena navždy a zvláště pak v situaci, není-li dána možnost rehabilitace. Pokud taková situace nastane, prohrává jak osoba sama, tak i společnost. A právě proto nelze vycházet z toho, že ochrana pověsti, resp. cti, je záležitostí důležitou pouze pro dotčeného jednotlivce, případně jeho rodinu. Z těchto důvodů je ochranu pověsti, resp. cti, třeba vnímat i jako ochranu veřejného statku.*¹⁰¹

Takto postavené tvrzení je vyjádřením toho, že je možné se zabývat ctí konkrétního člověka a zároveň brát v úvahu hodnotu důstojnosti, aniž bychom ji museli nutně zmiňovat v souvislosti s čl. 10 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud v souvislosti se soukromím rozlišil tři základní sféry práva na čest v nálezu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05: „*V první sféře jde vlastně o ochranu soukromí, v jehož rámci se nepochybně uplatňuje i právo na čest. Zásadně je však věcí každého, co a v jakém rozsahu z této sféry uvolní jako informaci pro okolní svět. Jinými slovy, v tomto segmentu zpravidla platí naprosté informační sebeurčení.*

Sféra sociální, občanská a profesionální reflektují sociální povahu základních práv, resp. odrážejí fakt, že jedinec žije ve společenství a vstupuje s ostatními jeho členy do komunikace, přičemž skrze své chování, ba dokonce skrze své samotné bytí, ovlivňuje ostatní členy společenství. V této druhé sféře již neplatí naprosté informační sebeurčení, jinými slovy, do této sféry lze za určitých podmínek vstupovat, neboť se v ní mohou vyskytovat fakta, která mohou být předmětem oprávněného veřejného zájmu. Sociální sféry tak mohou být narušeny proporcionálními zásahy veřejné moci za účelem ochrany zájmů společenství.

*Vnější okraj sociální sféry jednotlivce tvoří tzv. veřejná sféra. Jedná se o ten segment lidského života, který může vnímat a nebo brát na vědomí každý. V této sféře neexistují prakticky žádná omezení pro šíření pravdivých faktů z ní. Je zřejmé, že tato sféra lidského života se zcela kryje s profesionální sférou osob působících ve veřejném životě.*¹⁰²

Lze tedy říci, že v judikatuře se již s pojmem cti pracuje více, než s důstojností tak, jak je v čl. 10 odst. 1 Listiny představena. Narážím tak na otázku, jestli není přijatelnějším využití konkrétně vymezená práva v tomto článku, u nichž alespoň rámcově známe jejich obsah a pozici v právním řádu, než využívat lidskou důstojnost, u které není obsah ani rámcově vymezen?

Jedním ze zásadních judikátů, kde Ústavní soud s pojmem důstojnosti pracuje, je již rozebíraný nálezh Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16, který se zabýval otázkou ochrany soukromí a důstojnosti při odběru moči za přímého dohledu zdravotní sestry jako opačného pohlaví. K tomuto judikátu jsem se již vyjádřila, že soud spojil dva přístupy k důstojnosti v argumentaci a opět tak nedošlo k vymezení tohoto pojmu.

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03, část IV.

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05, bod 34 – 36.

Další judikát, který zde může být uveden v souvislosti s obsáhlejší argumentací lidské důstojnosti, je opakovaně zmiňovaný nálezn Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04, u kterého jsem také dovedila spojování principů lidské důstojnosti v jeden. Stejně tak již zmiňovaný nálezn Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

V otázce judikatury ESLP hovoříme o čl. 8 Úmluvy, který hraje zajímavou roli, protože zavádí dvoustupňový přístup. V první rovině hovoříme o jádru lidské důstojnosti, které požívá absolutní ochrany. Ve druhé rovině pak spatřujeme lidskou důstojnost jako periferní oblast, ve které je vyžadováno vyvažování protichůdných práv, tedy je možné dovést a ospravedlnit zásah do lidské důstojnosti.¹⁰³ Druhou rovinu představuje právě čl. 8 Úmluvy.

Rozsudek *Christine Goodwin proti Spojenému království* ze dne 11. července 2002, č. 28957/95 se vyjádřil v souvislosti s čl. 8 Úmluvy tak, že samotnou podstatou Úmluvy je respektování lidské důstojnosti a svobody, a to zejména podle čl. 8 Úmluvy, kde pojem osobní autonomie představuje důležitý princip.¹⁰⁴ Není tedy potřeba, aby Úmluva zakotvovala lidskou důstojnost v konkrétním ustanovení, jelikož i tak je na ni v judikatuře brán ohled.

Za zajímavý považuji rozsudek ESLP *Haas proti Švýcarsku* ze dne 20. ledna 2011, č. 31322/07, kde se jednalo o možnost asistované sebevraždy. Stěžovatel se snažil získat léky, díky kterým by mu bylo umožněno zemřít, a tvrdil, že pokud léky nesežene, bude tím i samotná sebevražda nedůstojná. Soud zde zopakoval, že se jedná o citlivou otázku a připomněl prostor států pro uvážení.¹⁰⁵

Další otázka spadající pod čl. 8 Úmluvy, kde sehrála roli lidská důstojnost, je oblast umělého oplodnění, kterou ESLP řešil v rozsudku *Odièvre proti Francii* ze dne 13. února 2003, č. 42326/98. Mnohem častěji se tento rozsudek však zmiňuje z jiného důvodu, a to ve spojitosti pozitivními závazky státu. Soud zde zopakoval svůj názor, že ačkoliv je cílem v zásadě ochrana jednotlivce před svévolným zásahem ze strany orgánu veřejné moci, může zde existovat i pozitivní povinnost, která zahrnuje přijetí opatření určených k respektování soukromého života. Hranice mezi pozitivním a negativním závazkem neumožňuje přesnou definici, a proto je zejména v obou případech dbát na spravedlivou rovnováhu mezi konkurenčními zájmy.¹⁰⁶

¹⁰³ HESELHAUS, Sebastian, HEMSLEY, Ralph. Human Dignity and the European Convention on Human Rights. In BECCHI, Paolo, MATHIS, Klaus (eds.) *Handbook of Human Dignity in Europe*. New York: Springer International Publishing, 2019, s. 19, dostupné na < https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-319-27830-8_47-1.pdf>.

¹⁰⁴ *Christine Goodwin proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 11. července 2002, č. 28957/95, bod 90.

¹⁰⁵ *Haas proti Švýcarsku*, rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2011, č. 31322/07, bod 52 a 55.

¹⁰⁶ *Odièvre proti Francii*, rozsudek ESLP ze dne 13. února 2003, č. 42326/98, bod 40.

4.6 Lidská důstojnost a svoboda projevu

Lidská důstojnost a svoboda projevu jsou práva, která se dle literatury dostávají zpravidla do konfliktu.¹⁰⁷ Dovolila bych si však toto tvrzení upřesnit a předložit názor, že v tomto případě nejde o střed svobody projevu a lidské důstojnosti, ale o střet svobody projevu a osobnostních práv. V návaznosti na výše uvedené informace totiž věřím, že svoboda projevu nepředstavuje zásah do objektivní hodnoty důstojnosti, ale do subjektivního práva, které je zakotvené v čl. 10 odst. 1 Listiny, tedy důstojnost, jež jako generální pojem nahrazuje ochranu cti, dobré pověsti a jména. Opakovaně tak poukazují na matoucí zakotvení lidské důstojnosti v tomto článku.

Ke střetu osobnostních práv se svobodou projevu se vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 9. února 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97, kde uvedl: „*Při střetu základního politického práva na informace a jejich šíření s právem na ochranu osobnosti a soukromého života, tedy základních práv, která stojí na stejné úrovni, bude vždy věcí nezávislých soudů, aby s přihlídnutím k okolnostem každého jednotlivého případu pečlivě zvážily, zda jednomu právu nebyla bezdůvodně dána přednost před právem druhým.*“¹⁰⁸

Stejný přístup zvolil Ústavní soud v nálezu ze dne 30. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10, kde na uvedené rozhodnutí navazuje a dodává: „*Listina základních práv a svobod povoluje chránit informace před poskytnutím, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu a veřejnou bezpečnost (čl. 17 odst. 4 Listiny), popř. vyslovuje pozitivně právo každého na ochranu osobnosti a na ochranu před neoprávněným zveřejňováním údajů o své osobě (čl. 10 Listiny).*“¹⁰⁹

Obdobně se v otázce mezích svobody projevu vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 20. května 2014, sp. zn. IV. ÚS 1511/13: „*V posuzovaném případě, ač jde v rovině podústavního práva o občanskoprávní spor na ochranu osobnosti, dochází též ke střetu dvou subjektivních ústavních práv, a to svobody projevu garantované čl. 17 Listiny, svědčící stěžovateli, a práva na ochranu osobnostních práv garantovaných čl. 10 Listiny, svědčícího vedlejšímu účastníkovi řízení. Podle čl. 10 odst. 1 Listiny má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.*“¹¹⁰

Dále například nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2018, sp. zn. I. ÚS 4035/14, ve kterém se Ústavní soud vyjádřil následovně: „*Objektivita a vyváženost sdělovaných a rozšiřovaných informací není totožná s ochranou subjektů před zásahem do jejich osobnostní sféry, která je chráněna zejména prostředky práva soukromého, které jsou provedením ústavně garantovaného práva na důstojnost a ochranu soukromí (čl. 10 odst. 1, 2 Listiny).*“¹¹¹

¹⁰⁷ WAGNEROVÁ, Eliška. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 283.

¹⁰⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. února 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10, bod 59.

¹¹⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2014, sp. zn. IV. ÚS 1511/13, bod 21.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2018, sp. zn. I. ÚS 4035/14, bod 45.

Za zajímavou otázku je možné považovat také sdělování vědomě nepravdivých informací. Tomu se věnoval Ústavní soud v nálezu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03. Ústavní soud zde odepřel ochranu sdělování vědomě nepravdivých informací a dovedl, že *„presumpcí ústavní konformity je chráněn toliko hodnotící úsudek, nikoli tvrzení faktů, která v míře, v níž sloužila za základ kritiky, musí naopak důkazně prokazovat kritik sám.“*¹¹²

Ze všech uvedených rozhodnutí vyplývá, že v posuzované otázce soud pracuje s osobnostními právy dle čl. 10 Listiny. Nepotřebuje k tomu však využít lidské důstojnosti, protože zvolil přístup, kde se zaměřuje na konkrétní osobnostní práva. Důstojnost zde zmiňuje pouze jako jedno z práv, které je v tomto článku uvedeno. Ačkoliv se nejedná o kompletní výčet judikatury, dovolím si tvrdit, že Ústavní soud v otázkách střetu svobody projevu využívá spíše dikce práva na osobní čest a dobrou pověst, než práva na lidskou důstojnost.¹¹³

Lidská důstojnost se do podvědomí dostala více díky usnesení ze dne 30. srpna 2018, sp. zn. III. ÚS 215/18. Stěžovatelka tvrdila, že byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 17 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelce byla uložena pokuta za správní delikt, kterého se měla dopustit tím, že jako zpracovatelka reklamy vyhotovila žlutá reklamní trička s nápisem „Měl jsem se líp učit!“ a odkazem na webové stránky, do nichž byli během práce oblečeni pracovníci romského etika jedné stavební společnosti. Nejvyšší správní soud ve svém rozsudku upozornil, že *„pro posouzení snížení lidské důstojnosti jako hodnoty, kterou je třeba chránit, není nutné prokazovat postoj zúčastněných dělníků k nošení žlutých triček. I případná dobrovolnost kopáčů v posuzované věci nebude hrát roli. Práva na zachování lidské důstojnosti, jako nezadatelného a nezvratitelného práva, se totiž nelze vzdát.“*¹¹⁴

Ústavní soud v citovaném usnesení uvedl: *„Způsob, jakým správní orgány a soudy danou otázku posoudily, neshledává Ústavní soud vybočující z mezí ústavnosti. Stěžovatelce bylo napadenými rozhodnutími ústavně souladným způsobem vysvětleno, že byt' šlo o nadsázku, jsou záležitosti, o kterých Listina a zákony (ani judikatura ESLP) žertovat nepřipouštějí (zde důstojnost člověka bez ohledu na jeho etnicitu a dosažené vzdělání). Klade-li tedy stěžovatelka v ústavní stížnosti otázku, proč bylo zasaženo do jejího práva na svobodu projevu, odpověď zní, že takový zásah byl v souladu s čl. 1, čl. 10 odst. 1 a čl. 17 odst. 4 Listiny ve spojení s § 2 odst. 3 zákona o regulaci reklamy, podle kterého reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci.“*¹¹⁵ Opět zde nenalézám rozlišení objektivní ústavní hodnoty a subjektivního

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03, část IV.

¹¹³ Obdobné tvrzení viz BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016, s. 288.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. října 2013, č. j. 1 As 46/2013, bod 80.

¹¹⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2018, sp. zn. III. ÚS 215/18, bod 21 a 22.

práva jedince, když soud uvádí „neboť práva na zachování lidské důstojnosti, jako nezadatelného a nezřizitelného práva (čl. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny), se totiž nelze vzdát.“¹¹⁶

Stejně spojení lze nalézt i v rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 15. října 2013, sp. zn. 1 As 46/2013, který uvedl: „Ustanovení čl. 10 odst. 1 Listiny stanovuje, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Právo na zachování lidské důstojnosti spadá mezi základní lidská práva, kterými nelze disponovat, jsou nezadatelná a nezřizitelná (čl. 1 Listiny).“¹¹⁷

Lidská důstojnost zde stojí jako jakýsi chameleon judikatury. Je zde vykreslena jako absolutní lidské právo, kterého se nelze vzdát, zmíněna jako objektivní ústavní hodnota dle čl. 1 Listiny a také jako samostatné subjektivní právo dle čl. 10 odst. 1 Listiny. Je potřeba se nejdříve vůbec zabývat tím, aby judikatura rozlišila tyto přístupy k lidské důstojnosti, než by rozhodovala o samotném zásahu do ní.¹¹⁸ Stejně jako v případě házení trpaslíků poté vyvstává mnoho dalších otázek, které by zde měly být řešeny.

V případě svobody projevu se podle ESLP jedná o podstatný základ demokratické společnosti a nepostradatelnou podmínku jejího rozvoje, jakož i o podmínku individuální seberealizace každého jednotlivce. ESLP se od počátku ve své judikatuře přihlásil k politicky akcentované interpretaci svobody projevu a uvedl, že svobodná politická diskuze tvoří jádro konceptu demokratické společnosti.¹¹⁹

Tak konstatoval již v rozsudku ESLP ze dne 7. prosince 1976, *Handyside proti Spojenému království*, č. 5493/72, kde také uvedl, že Úmluva na prvním místě ponechává na smluvním státu, aby zajistil práva a svobody, které ukládá. Nelze totiž nalézt jednotnou evropskou koncepci morálky a mravů, které se čas od času a místo od místa liší, proto je státům v této otázce ponechán volný prostor pro uvážení.¹²⁰

Svoboda projevu se i dle ESLP dostává do konfliktu s jinými právy, typicky s právem na soukromý a rodinný život dle čl. 8 Úmluvy. Svoboda projevu je právo, které výslovně umožňuje omezení. U takových práv, a jedná se zejména o práva čl. 8 až čl. 11 Úmluvy, se nejzřetelněji projevuje princip proporcionality. Druhé odstavce těchto ustanovení umožňují státu zasahovat v případech, kdy je to „nezbytné v demokratické společnosti“ a kdy „takový zásah sleduje jeden

¹¹⁶ Tamtéž, bod 31.

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. října 2013, sp. zn. 1 As 46/2013, bod 76.

¹¹⁸ Nutno podotknout, že se mnohem větší prostor poskytl úvahám, zda se nejedná o diskriminaci, než úvahám ohledně snižování lidské důstojnosti konkrétních dělníků.

¹¹⁹ WAGNEROVÁ, Eliška. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*, op. cit., s. 426.

¹²⁰ *Handyside proti Spojenému království*, rozsudek ESLP ze dne 7. prosince 1976, č. 5493/72, bod 48.

z taxativně vymezených legitimních cílů.“ Omezení práva musí být také „přiměřené sledovanému legitimnímu cíli.“¹²¹

ESLP se konfliktem těchto práv zabýval například v rozsudku *Von Hannover proti Německu* ze dne 7. února 2012, č. 40660/08. Uvedl, že výsledek žaloby by se teoreticky neměl lišit podle toho, zda byla podána podle čl. 8 Úmluvy dotčenou osobou, nebo podle čl. 10 Úmluvy vydavatelem, jelikož tato práva si v zásadě zaslouží stejného respektu.¹²² K tomuto rozsudku se vyjadřuje také komentář, kde je část rozsudku přeložena a uvádí: „*V případech, v nichž měl ESLP poměřovat na jedné straně ochranu soukromého života a na druhé straně svobodu projevu, bylo vždy důležitým faktorem, zda daný projev přispíval k diskusi o veřejném zájmu [...]. V takových debatách je míra přijatelné kritiky větší ve vztahu k politikům nebo jiným veřejným osobám než ve vztahu k osobám soukromým.*“¹²³

4.7 Shrnutí

V této kapitole jsem představila některá rozhodnutí Ústavního soudu, kde byla zmiňována i důstojnost. Výčet práv, které se s důstojností pojí, zajisté není kompletní, stejně tak judikatura. I tak jsem však na základě analyzování uvedených informací dospěla ke dvěma postřehům.

Zaprvé, pokud Ústavní soud zmiňuje důstojnost ve svém rozhodnutí, často ji zmiňuje v pozici objektivní ústavní hodnoty či přirozenoprávního zdroje lidských práv. V otázkách, které se pojí s důstojností v roli subjektivní hodnoty, není tento pojem dostatečně rozebírán, což způsobuje také to, že jeho obsah je nejasný. Nedochozí k preciznímu rozlišení důstojnosti v podobě objektivní ústavní hodnoty a důstojnosti v roli subjektivního práva.

Zadruhé, výslovné vyjádření důstojnosti v čl. 10 odst. 1 Listiny považuji za nadbytečné. Není mým cílem zpochybňovat tvůrce Listiny či soudce Ústavního soudu, kteří následně tento článek ve své judikatuře vykládají, nicméně zastávám názor, že právě toto je původcem nejasností okolo lidské důstojnosti. Pokud lidskou důstojnost vnímáme jako generální pojem pro další práva v čl. 10 odst. 1 Listiny zakotvená, a já ji tak vnímám, můžeme lépe argumentovat konkrétními právy a důstojnost zde zmínit pouze v pozici výkladového principu či objektivní hodnoty, protože je zřejmé, že zásah do cti představuje i zásah do důstojnosti. Takové zakotvení je matoucí, a to také pro stěžovatele, kteří se v některých ústavních stížnostech dovolávají ochrany důstojnosti dle čl. 10 odst. 1 Listiny, aniž by plně chápali, jaká je zde její pozice.

¹²¹ KOSARĚ, David. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, op. cit., s. 80.

¹²² *Von Hannover proti Německu*, rozsudek ESLP ze dne 7. února 2012, č. 40660/08, bod 106.

¹²³ KOSARĚ, David. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, op. cit., s. 1075.

Lidskou důstojnost vnímám jako objektivní ústavní hodnotu. V rozhodování soudu bych ji využila ve formě jednoho z posuzovaných kritérií, které vstoupí při aplikaci testu proporcionality, pokud zásah do konkrétního základního práva jde natolik hluboko, že může představovat zásah do lidské důstojnosti. Jelikož nezastávám paternalistický přístup k lidské důstojnosti, objektivní dovození zásahu do této hodnoty by bylo pouze prvním krokem. Muselo by následovat také posouzení ze subjektivního pohledu. Daná osoba, jíž bylo do základního práva zasaženo tak hluboko, že tento zásah představuje zásah do lidské důstojnosti, sama musí tento zásah tak vnímat.

5 Lidská důstojnost a ESLP

V předchozí kapitole jsem předestřela některá základní práva dle Listiny, ve kterých hraje určitou roli lidská důstojnost. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud ve své rozhodovací praxi odkazuje také na judikaturu ESLP, který zajišťuje plnění závazků přijatých Úmluvou, či se některými otázkami ještě nezabýval, považuji za důležité se alespoň krátce pokusit o náhled do Úmluvy a podívat se, jak s důstojností pracuje.

Na úvod je potřeba říci, že lidská důstojnost nebyla v době přijetí Úmluvy v textu zmíněna. Výslovné zmínky se v Úmluvě dočkala až v roce 2002, kdy byla do textu přidána pomocí Protokolu č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti za všech okolností. V tomto protokolu je důstojnost vyjádřena následovně: „*Členské státy Rady Evropy, které podepsaly tento protokol, přesvědčeny, že právo každého člověka na život je základní hodnotou demokratické společnosti a že zrušení trestu smrti je nezbytné pro ochranu tohoto práva a pro plné uznání nezadatelné důstojnosti všech lidských bytostí [...]*“¹²⁴

Důstojnost tedy zmíněna je, nikoli však jako samostatné lidské právo. Z takového tvrzení nelze usoudit, že lidská důstojnost není Úmluvou zaručena, nicméně analýza její úlohy a funkce v Úmluvě představuje náročnou výzvu, a to z několika důvodů. Zaprvé svou roli hraje fakt, že Protokol č. 13 je závazný pouze pro ty členské státy, které jej ratifikovaly. Zadruhé, jak již víme, není možné se dobrat určitého konsensu o obsahu tohoto pojmu. Členské státy tedy mají rozdílné přístupy, nemluvě o zpochybňování její existence v obecné rovině. Zatřetí, důstojnost je v Úmluvě zmíněna pouze v konsensu o trestu smrti a nezahrnuje komplexnější porozumění tohoto pojmu, navíc i zde je zmíněna pouze v preambuli.¹²⁵

ESLP vnímá Úmluvu jako „živoucí instrument“. V souladu s tímto tvrzením je potřeba ji vykládat ve světle dnešních okolností a podmínek, nikoli podle toho, co bylo zamýšleno při sepisování Úmluvy. Je tedy preferován takzvaný evolutivní výklad, který byl poprvé zmíněn v rozsudku ze dne 25. dubna 1978, *Tyrer proti Spojenému království*, č. 5856/72, kde ESLP přihlédl ke změně vnímání tělesných trestů ve většině tehdejších smluvních stran Úmluvy a konstatoval, že vykonaný trest na panu Tyrerovi je ponižující zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy.¹²⁶

Stejný přístup je tak potřeba zvolit v otázce lidské důstojnosti. Může být tedy výhodou, že Úmluva neobsahuje její konkrétní zakotvení, či dokonce i to, že nelze nalézt její jednotnou

¹²⁴ Protokol č. 13 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod týkající se zrušení trestu smrti za všech okolností, přijatý dne 3. 5. 2002.

¹²⁵ HESELHAUS, Sebastian, HEMSLEY, Ralph, op. cit., s. 2 – 3.

¹²⁶ KOSARĚ, David. In KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*, op. cit., s. 81.

definici, právě proto, že může pružně reagovat na aktuální společenská témata a sehrát zde svou roli. Stále je však potřeba mít na paměti, že se musí zvažovat veškeré okolnosti případu a zásah do lidské důstojnosti by se měl opravdu dovést pouze v situacích, kdy okolnosti byly tak nepříznivé, že důstojnost může být výrazně dotčena jak na objektivní úrovni, tak v případě subjektivního jedince.

Důstojností v judikatuře ESLP se ve svém výzkumu zabývali A. Kuteynikov a A. Boyashov. Posoudili přibližně 86 000 dokumentů, které byly publikovány v databázi ESLP (tzv. „HUDOC“) a z těchto se důrazněji zaměřili na 1 199 rozsudků, které se věnovaly důstojnosti. Autoři dovedli, že role ESLP se neomezuje pouze na rozbor právního hlediska v oblasti ochrany lidské důstojnosti, ale také hodnotí taková porušení ve svých rozsudcích.¹²⁷

Za nejčastěji zasažené ustanovení, u kterého se v judikatuře využívá argumentu lidské důstojnosti, byl ze strany autorů označen čl. 3 Úmluvy, který zakazuje mučení a kruté, nelidské nebo ponižující zacházení a trest. Následoval čl. 6 Úmluvy, který zakotvuje právo na spravedlivý proces. Dále se jednalo o otázky práva na rodinný a soukromý život podle čl. 8 Úmluvy. Zásahy byly však uvedeny i ve spojitosti s dalšími právy.¹²⁸

K posouzení zásahů do čl. 3 Úmluvy jsem se vyjádřila v kapitole 4.4 této práce. Ze všech uvedených rozsudků jasně vyplývá, že ESLP v každém případě posuzuje všechny okolnosti velmi přísnou optikou a ačkoliv je možné sledovat právě projev evolutivního výkladu Úmluvy, judikatura se vyvíjí konzistentně.

Zásahy do čl. 8 Úmluvy jsem rozebírala zejména v kapitole 4.5. věnované ochraně cti a dobré pověsti. Čl. 8 Úmluvy je však možné také zmínit v souvislosti se způsobilostí mít práva či právem na život. Vzhledem k jeho široké působnosti se překrývá s jinými články v Úmluvě. Stejně tak pod tento článek lze vztáhnout více článků naší Listiny. Nejbližší vztah má čl. 8 Úmluvy k čl. 10 Listiny.

Jak již bylo zmíněno, i čl. 8 Úmluvy zavádí dvě podoby lidské důstojnosti do rozhodování ESLP. Ten však v každém případě rozebírá jednotlivé okolnosti a věnuje se i obsahu uvedených pojmů, tedy při rozboru judikatury je možné dovést, co soud v rozsudku zamýšlel, a vysledovat v něm určitý logický postup. Pokud tedy pracuje s dvěma formami lidské důstojnosti, odlišuje je od sebe a vysvětluje, proč tak činí.

¹²⁷ KUTEYNIKOV, Alexander, BOYASHOV, Anatoly. Dignity Before the European Court of Human Rights. In SIEH, Edward, MCGREGOR, Judy (eds.) *Human Dignity: Establishing Worth and Seeking Solutions*. Londýn: Macmillan Publishers Ltd, 2017, s. 85.

¹²⁸ Tamtéž, s. 90.

Autoři uvedeného výzkumu také vymezili jakési typické otázky, kde dochází k porušení důstojnosti před ESLP. Za první z nich uvedli diskriminaci z důvodu pohlaví, rasy a náboženství. Druhou je oblast špatného zacházení a ponižujícího zacházení. Třetí nazvali jako limitaci svobody volby. Čtvrtou představuje porušení reputace a cti. Pátou jsou nucené práce. Šestou je vyhoštění, vydávání a deportace. A konečně sedmou vymezili jako netypické případy ve vzorcích kvót.¹²⁹ Některé z těchto otázek byly nastíněny také v judikatuře, kterou v práci uvádím.

Obecně lze dojít k závěru, že Soud zásah do důstojnosti považuje za závažné porušení lidských práv. Snaží se tento koncept udržovat a rozvíjet, kdy v centru stojí rovnost všech lidských bytostí v důstojnosti. Úlohou ESLP je poté najít rovnováhu mezi ochranou práv jednotlivce a práv ostatních.¹³⁰

Lze vyvodit, že ani u ESLP není možné najít jednotný přístup k lidské důstojnosti. ESLP však s důstojností pracuje výrazně obezřetněji než Ústavní soud, a nenadnáší ji ve všech otázkách, kde by mohla být zmíněna. Je tomu tak pravděpodobně z toho důvodu, že se musí vypořádávat s rozlišnými přístupy k lidské důstojnosti v jednotlivých členských státech. Jako hodnotu ji však zmiňuje, stejně jako umožňuje v určitých otázkách do ní zasáhnout, což přináší otázku dvojího přístupu k lidské důstojnosti. U ESLP je tento koncept více rozpracován, což zachovává její pozici jako důležitého principu mnohem lépe, než pokud by docházelo k jejímu nadužívání.

¹²⁹ Tamtéž, s. 92 – 97.

¹³⁰ Tamtéž, s. 97.

Závěr

Cílem mé práce bylo prozkoumání pojmu lidské důstojnosti, a to jak z hlediska obecného přístupu k tomuto pojmu, tak z hlediska jeho promítnutí v lidských právech na ústavní úrovni v České republice.

Obecným přístupem k pojmu lidské důstojnosti jsem se zabývala zejména v kapitole první a druhé, kde jsem představila jak historický vývoj tohoto pojmu, tak současné diskuze a přístupy, které se kolem lidské důstojnosti vedou. Již zde je zřejmé, že tato problematika je skutečně rozsáhlá a není v silách jednoho člověka poskytnout jednoduchou definici lidské důstojnosti. Pokusila jsem se však vymezit tři obecné přístupy, se kterými se můžeme potýkat, a s těmito jsem dále v práci pracovala. Praktický pohled na tuto teoretickou otázku jsem přinesla ve třetí kapitole, kde jsem představila judikaturu Ústavního soudu ke každému z přístupů a již zde jsem poukázala na skutečnost, že praxe nerozlišuje teoretické přístupy vždy dostatečně zřetelně.

Z tohoto důvodu jsem se také ve čtvrté kapitole zabývala judikaturou Ústavního soudu hlouběji a analyzovala jsem některá konkrétní rozhodnutí, která lidskou důstojnost zmiňovala ve své argumentaci. Zde je nutné říci, že tato kapitola pro mne nabrala nečekaný spád. Ačkoliv bylo mým původním záměrem zaměřit se na některé konkrétní otázky hlouběji, po prvotní analýze judikatury jsem dospěla k závěru, že je potřeba se nejdříve vypořádat s obecným přístupem Ústavního soudu k tomuto pojmu. Zjistila jsem, že přístup Ústavního soudu není konzistentní a nerozlišuje dostatečně přístupy k lidské důstojnosti, které jsem představila v teoretické části práce.

Ačkoliv výčet judikatury není kompletní a v každé otázce představuji pouze některá rozhodnutí Ústavního soudu, dospěla jsem k závěru, že Ústavní soud se na důstojnost často obrací jako na objektivní ústavní hodnotu, zároveň ji však ve svých rozhodnutích zmiňuje v pozici subjektivního práva. Nedochozí k dostatečnému rozlišení těchto přístupů, respektive nedochází k dostatečnému odlišení důstojnosti jako objektivní hodnoty a důstojnosti jako subjektivního práva.

Tento problém je dle mého názoru způsoben zakotvením lidské důstojnosti jako subjektivního práva v čl. 10 odst. 1 Listiny. Zakotvení lidské důstojnosti v tomto článku považují za nadbytečné. Tento názor vyvozují z toho, že jsem v judikatuře nenašla vymezení, co si pod takovým právem vlastně představit. Ústavní soud jej pouze zmíní, ale nadále s ním nepracuje a obrací se spíše na konkrétní práva v tomto článku zmíněná. V důsledku tohoto zakotvení dle mého názoru dochází k tomu, že je důstojnost jako objektivní ústavní hodnota ponížena na jakousi osobnostní rovinu a dochází k vyprázdňení tohoto pojmu v praxi, protože se nedaří najít jeho obsah. Objevuje se tak nejasnost v Listině, která je judikaturou ještě umocněna,

a věřím, že i pro stěžovatele je obtížné rozlišit, v jaké souvislosti vlastně lidskou důstojnost chtěli použít.

Obecně se ztotožňuji s názorem, že lidská důstojnost představuje určitou hodnotu pramenící ze samotného lidství, která je jakýmsi výkladovým zdrojem pro další práva. Měla by dle mého názoru být využívána pouze ve formě podpůrného argumentu v těch otázkách, kde zásah do konkrétního práva chráněného Listinou dosáhne takové intenzity, že může představovat zásah do lidské důstojnosti. Je potřeba zvažovat veškeré specifčnosti každého jednotlivého případu a důstojnost zmiňovat pouze tam, kde je nutné podtrhnout závažnost takového zásahu. V případě jejího nadužívání totiž dochází k tomu, že na ni nebude brán zřetel, protože ad absurdum můžeme říci, že pokud nebude tato otázka posuzována přísnou optikou, bude se jednat o zásah do lidské důstojnosti vždy.

Otázkou dále je, jak se tedy s důstojností vypořádat. Pokud se přikloníme k absolutní teorii lidské důstojnosti, dostane lidská důstojnost vždy přednost před dalšími právy, právě proto, že tato práva z ní pramení. V případě relativní teorie jsou však určité zásahy dovoleny. Problém také přináší fakt, že to, co jedna osoba již považuje za zásah do lidské důstojnosti, jiný považuje za zcela v pořádku. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že přístup k důstojnosti jako k podpůrnému argumentu má blíže k důstojnosti v absolutní teorii, nemohu tento postoj přijmout s jistotou. Osobně se tak kloním k relativní teorii a říkám, že do lidské důstojnosti je možné zasáhnout, nebo alespoň že je potřeba vždy posoudit konkrétní otázku a nepoužít důstojnost jako jakýsi absolutní trumf, který smete všechny karty ze stolu. Vždyť ani právo na život není absolutní, jak bychom tedy mohli dovést absolutnost nedostatečně vydefinovaného pojmu lidské důstojnosti.

Návrh praktického využití lidské důstojnosti jsem představila ve shrnutí čtvrté kapitoly. Tvrdím, že lidská důstojnost by se měla v podobě objektivní ústavní hodnoty, která však z důvodu svého přirozenoprávního původu nemusí být výslovně uvedena v ústavním právu daného státu, používat jako určité kritérium či podpůrný argument v případě, že dojde k zásahu do konkrétního základního práva, které je lidské důstojnosti blízké. Soud by zde při vyvažování těchto práv zabýval otázkou, zda byl daný zásah tak intenzivní, že mohl představovat zásah do lidské důstojnosti v objektivním měřítku.¹³¹

¹³¹ Takovým případem by byl například náleží Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2016, sp. zn. II. ÚS 934/16, který zmiňuje na s. 25 této práce. Zde se posuzovala otázka omezení na svéprávnosti. Mimo nakládání s peněžními prostředky do částky 4 000 Kč nebyla stěžovatelka dle odvolacího soudu způsobilá jednat v žádných dalších záležitostech. Ústavní soud dovedl porušení čl. 36 odst. 1 Listiny, v důsledku toho i čl. 5 a čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny. Na základě mnou představeného přístupu by soud zvažoval porušení čl. 5 Listiny a pokud by tento zásah dovedl, zkoumalo by se, zda je tak výrazný, aby představoval i zásah do lidské důstojnosti.

Pokud by dovedl, že ano, musel by se také zabývat otázkou, zda z konkrétních okolností a ze subjektivního hlediska daného případu vyplývá, že i stěžovatel takový zásah považuje za nepřijatelný z důvodu toho, že se dotkl jeho individuální lidské důstojnosti.¹³² Pokud by soud dovedl splnění jak objektivní, tak subjektivní podmínky, dovedl by tak zásah do lidské důstojnosti, kterou si přeje jako cíl jedincova života chránit.

V páté kapitole jsem poté stručně zmínila lidskou důstojnost a přístup k ní u ESLP. Z této kapitoly, i ze zmínek rozsudků ESLP v kapitole čtvrté, jsem získala poznatek, že ESLP s důstojností nakládá výrazně opatrněji než náš Ústavní soud. Zásahy do důstojnosti dovozuje v široké škále práv, vždy však zvažuje konkrétní okolnosti daného případu a vyjadřuje se velmi obezřetně.

Do budoucna nelze očekávat, že by se lidské důstojnosti přestalo v rozhodovací činnosti využívat. Naopak se domnívám, že se bude objevovat více případů, kdy se zásahu do důstojnosti budou stěžovatelé dovolávat. Považuji proto za velmi důležité pokračovat v započatém výzkumu a vypořádat se i s dalšími otázkami, které lidská důstojnost přináší, nejen s dostatečným vymezením tohoto pojmu a jeho pozice v ústavním právu České republiky.

¹³² Zde za příklad využiji usnesení Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2018, sp. zn. III. ÚS 215/18, takzvaná kauza kopáčů, které se věnuji na s. 41 této práce. Nejvyšší správní soud i Ústavní soud v tomto případě uvedli, že ani případná dobrovolnost jednání v posuzované věci nebude hrát roli. S tímto tvrzením nesouhlasím. Ideální vypořádání s touto otázkou bych si představila tak, že soud nejdříve rozhodne, do jakého základního práva reklama zasahovala. Následně by posoudil, zda je zásah natolik intenzivní, že představuje zásah do lidské důstojnosti. Pokud by si zde odpověděl ano, musel by posoudit, zda takové jednání jako zásah vnímají i dotčené osoby, tedy kopáči. V uvedeném případě by v souladu s informacemi z judikatury zněla odpověď ne. Soud by tedy nemohl rozhodnout, že bylo zasazeno do důstojnosti kopáčů. Mohl by pouze říct, že takto realizovaná reklama takový zásah představovat může.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BARAK, Aharon. *Human Dignity: The Constitutional Value and the Constitutional Right*. 1. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. 360 s.
- BARKER, Camilla. *Dignity in International Human Rights Law*. South Carolina: CreateSpace, 2011. 76 s.
- BARTOŇ, Michal a kol. *Základní práva*. 1. vydání. Praha: Leges s.r.o., 2016. 608 s.
- BEYLEVELD, Deryck, BROWNSWORD, Roger. *Human dignity in bioethics and biolaw*. Oxford: Oxford University Press, 2001. 272 s.
- KANT, Immanuel. *Základy metafyziky mravů*. Praha: Nakladatelství Svoboda Praha, 1976. 136 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Encyklopedie ústavního práva*. Praha: ASPI, 2007. 751 s.
- MOLEK, Pavel. *Základní práva. Svazek první, Důstojnost*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 549 s.
- RILEY, Stephen. *Human dignity and the law: legal and philosophical investigations*. New York: Routledge, 2017. 232 s.
- SHERSHOW, Scott Cutler. *Deconstructing Dignity: A Critique of the Right-to-Die Debate*. Chicago: The University of Chicago Press, 2014. 204 s.

Odborné časopisy

- ALEXY, Robert. Lidská důstojnost a princip proporcionality. *Právník*, 2015, č. 11, s. 867 – 878.
- GLENSY, Rex. The Right to Dignity. *Columbia Human Rights Law Review*, 2011, s. 1 – 56, dostupné na < <http://ssrn.com/abstract=1775144>>.
- HENRY, Leslie Meltzer. The Jurisprudence of Dignity. *University of Pennsylvania Law Review*, 2011, roč. 160, č. 1, s. 169 – 233.
- HOLČAPEK, Tomáš. Rozhodnutí soudu jako zdroj oprávnění zásahu do integrity. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*, 2018, č. 3, s. 1 – 14.
- HORÁK, Filip. Lidská důstojnost v ústavním právu: legitimní argument nebo axiom? *Jurisprudence*, 2017, č. 4, s. 3 – 14.
- MCCRUIDEN, Christopher. Human Dignity and Judicial Interpretation of Human Rights. *The European Journal of International Law*, 2008, roč. 19, č. 4, s. 655 – 724.
- SHULTZINER, Doron, CARMI, Guy. Human Dignity in National Constitutions: Functions, Promises and Dangers. *The American Journal of Comparative Law*, 2014, roč. 62, č. 2, s. 461 – 490.

Komentáře

KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2012. 1660 s.

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s.

Příspěvky ve sborníku

MOROZOVÁ, Helena. Historický vývoj pojmu důstojnost a jeho postupné začlenění do právního pořádku. In VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin (eds). *Weyrův den právní teorie*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 16 – 23.

ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. Ostych před důstojností jako právním pojmem aneb kdy se soudce bez důstojnosti neobejde? In VEČEŘA, Miloš, STACHOŇOVÁ, Monika, HAPLA, Martin (eds). *Weyrův den právní teorie*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 8 – 15.

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Listina základních práv a svobod, republikována usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Právní dokumenty

Charta Organizace spojených národů a Statut mezinárodního soudního dvora ze dne 26. června 1945

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně, přijatá v Oviadu 4. 4. 1997 (č. 96/2001 Sb. m. s.)

Všeobecná deklarace lidských práv ze dne 10. prosince 1948

Judikatura Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 9. února 1998, sp. zn. IV. ÚS 154/97.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. srpna 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 4. května 2005, sp. zn. Pl. ÚS 16/04, odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. I. ÚS 453/03.

Nález Ústavního soudu ze dne 7. prosince 2005, sp. zn. IV. ÚS 412/04.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. července 2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. září 2007, sp. zn. II. ÚS 303/05.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2007, sp. zn. II. ÚS 2630/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. února 2008, sp. zn. II. ÚS 2268/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2008, sp. zn. Pl. ÚS 1/08, odlišné stanovisko soudkyně Elišky Wagnerové.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. dubna 2009, sp. zn. Pl. ÚS 29/08.

Nález Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. I. ÚS 557/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. března 2010, sp. zn. Pl. ÚS 2/10.

Nález Ústavního soudu ze dne 6. března 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09.

Nález Ústavního soudu ze dne 5. prosince 2012, sp. zn. IV. ÚS 444/11.

Nález Ústavního soudu ze dne 20. května 2014, sp. zn. IV. ÚS 1511/13.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. března 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14, bod 76.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. května 2016, sp. zn. I. ÚS 1042/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2016, sp. zn. II. ÚS 934/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. ledna 2017, sp. zn. I. ÚS 2078/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. října 2017, sp. zn. II. ÚS 1398/17.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. ledna 2018, sp. zn. I. ÚS 4035/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 26. března 2019, sp. zn. II. ÚS 2077/17.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. srpna 2018, sp. zn. III. ÚS 215/18.

Nález Ústavního soudu Slovenské republiky ze dne 4. prosince 2007, sp. zn. Pl. ÚS 12/01.

Judikatura ESLP

A. a další proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 19. února 2009, č. 3455/05.

Berková proti Slovenské republice, rozsudek ESLP ze dne 24. března 2009, č. 67149/01.

Castello-Roberts proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 25. března 1993, č. 13134/87.

Haas proti Švýcarsku, rozsudek ESLP ze dne 20. ledna 2011, č. 31322/07.

Handyside proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 7. prosince 1976, č. 5493/72.

Christine Goodwin proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 11. července 2002, č. 28957/95.
Odièvre proti Francii, rozsudek ESLP ze dne 13. února 2003, č. 42326/98, bod 40.
Pretty proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 29. dubna 2002, č. 2346/02.
Tarakhel proti Švýcarsku, rozsudek ESLP ze dne 4. listopadu 2014, č. 29217/12.
Tyrer proti Spojenému království, rozsudek ESLP ze dne 25. dubna 1978, č. 5856/72.
Vo proti Francii, rozsudek ESLP ze dne 8. července 2004, č. 53924/00.

Ostatní

HESELHAUS, Sebastian, HEMSLEY, Ralph. Human Dignity and the European Convention on Human Rights. In BECCHI, Paolo, MATHIS, Klaus (eds.) *Handbook of Human Dignity in Europe*. New York: Springer International Publishing, 2019, s. 1 – 24, dostupné na <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-319-27830-8_47-1.pdf>.

KUTEYNIKOV, Alexander, BOYASHOV, Anatoly. Dignity Before the European Court of Human Rights. In SIEH, Edward, MCGREGOR, Judy (eds.) *Human Dignity: Establishing Worth and Seeking Solutions*. Londýn: Macmillan Publishers Ltd, 2017, s. 83 – 101.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 8, Dřevěné stavby-Falšování. Praha: Paseka, 1997, s. 229.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 15. 10. 2013, č. j. 1 As 46/2013.

Wackenheim proti Francii, stížnost č. 854/1999, U.N. Doc. CCPR/C/75/D/854/1999 (2002).

Dostupné na

<http://www.worldcourts.com/hrc/eng/decisions/2002.07.15_Wackenheim_v_France.htm>.

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje otázce lidské důstojnosti, a to zejména v judikatuře Ústavního soudu České republiky. V práci jsou představeny tři obecně vymezené přístupy k lidské důstojnosti, které jsou následně propojeny s judikaturou Ústavního soudu. Ta je také analyzována ve spojitosti s konkrétními základními právy, společně se kterými bývá nejčastěji zmiňována. Na základě této analýzy se práce snaží nalézt a vyhodnotit přístup Ústavního soudu České republiky k lidské důstojnosti v jeho rozhodovací činnosti. Práce předkládá názor, že judikatura v této oblasti není konzistentní a navrhuje, jak by s lidskou důstojností mohl Ústavní soud ve své činnosti pracovat. V práci je také věnován prostor pro posouzení této otázky u Evropského soudu pro lidská práva.

Abstract

The thesis covers the question of human dignity, especially in the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic. The thesis presents three generally defined approaches to human dignity, which are subsequently linked with the case law of the Constitutional Court. The case law is also analyzed in connection with specific fundamental rights often mentioned along with human dignity. Based on this analysis, the thesis seeks to find and evaluate the approach of the Constitutional Court of the Czech Republic to human dignity in its decision-making. The thesis states the opinion, that the case law in this area is not consistent and suggests how the Constitutional Court could work with the human dignity in its decisions. Additionally in the thesis, there is mentioned this topic from the perspective of the European Court of Human Rights.

Klíčová slova

lidská důstojnost

objektivní ústavní hodnota

základní práva

autonomní přístupy

judikatura Ústavního soudu České republiky

Keywords

human dignity

objective constitutional value

fundamental rights

autonomous approaches

case law of the Constitutional Court of the Czech Republic